

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ

ВИДАННЯ 12

ЖИТОМИР, 2022

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет
Кафедра соціальних технологій

Актуальні проблеми соціальної сфери

Збірник статей студентів і викладачів

Випуск 12

за заг. ред. Н.П. Павлик

Житомир, 2022
Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка

*Рекомендовано до друку рішенням
кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №7 від 08 лютого 2022 року)*

Рецензентки:

Світлана ЛОБОДА – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри комп'ютерних мультимедійних технологій Національного авіаційного університету, м. Київ;

Ірина САВЕЛЬЧУК – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри теорії та технології соціальної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ;

Наталія СЕЙКО – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

А 43 **Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник статей студентів і викладачів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2022. Вип. 12. 74 с.**

Макет: Надія ПАВЛИК

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на використані джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

ЗМІСТ

Тетяна МАЦІЄВСЬКА	СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДІ	5
Катерина ВОЗНІЧЕНКО	ВПЛИВ НЕФОРМАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ	7
Юлія МАКАРЧУК	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОДНОДІТНИХ СІМЕЙ	8
Таміла ЯРОШОВЕЦЬ	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ	11
Юлія ГРИЦЕНЮК	ПРОФІЛАКТИКА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ, НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ	13
Сніжана МАЦЬКО	ЗАПОБІГАННЯ СУЇЦИДУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ	15
Дмитро ТАРАСОВ	РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	17
Анастасія МУЗИКА	ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ	19
Павлина МАСОН	МОЛОДІЖНА СУБКУЛЬТУРА ЯК МЕЗОЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	21
Ангеліна ОЛЕКСАНДРОВИЧ	СУТНІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	23
Мар'яна СТУПНЮК	ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ОПІКУНІВ ТА ПІКЛУВАЛЬНИКІВ	25
Карина БУГЛАК	СОЦІАЛЬНИЙ ДОСВІД ДИТИНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЇЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	28
Діана СОРОКА	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	30
Любов ГЕРАСИМЧУК	ШКОЛА ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ВИХОВАННЯ І СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	32
Ірина КУПРІЙЧУК	ПЕДАГОГІКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПРАКТИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	33
Тамара ТАЛЬКО	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	35
Любов ГОЛОВНЯ, Ірина ГОДУН	ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	37

Оксана ПЕРЕПЕЛИЦІНА	ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	39
Тетяна ХМУРОВСЬКА	ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	41
Інна УМАНЕЦЬ	ПРОФЕСІЙНІ РОЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У СФЕРІ ОСВІТИ	43
Вікторія ТОЛОЧКО	ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	45
Юлія ШЕВЧУК	СІМ'Я ЯК ПРОВІДНИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	47
Вікторія ФЕЩУК	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ	48
Мирослава БАРАНОВСЬКА	БІОЛОГІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕНИ ГЕНОЦИДУ	51
Діана ГОРБАЧ	ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА В ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ	54
Ірина ГОДУН	МИТРОПОЛИТ АНДРІЙ ШЕПТИЦЬКИЙ – ВЕЛИКИЙ БЛАГОДІЙНИК	56
Любов ГОЛОВНЯ	РОЛЬ ХРИСТІЯНСТВА У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ	58
Світлана СИТНЯКІВСЬКА, Інна ЛІТЯГА	ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН УПРАВЛІНСЬКОГО ЦИКЛУ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»	60
Зоя ЗАЛІБОВСЬКА-ІЛЬНИЦЬКА	ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	62
Ольга ІЛЛІНА, Інна ЛІТЯГА	МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	64
Надія ПАВЛИК	МОЛОДІЖНА СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА	66
Вікторія АЛЯБ'ЄВА	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ	72
Денис ВОРОБІЄНКО	ВПЛИВ ЗМІ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ	74

Авторка статті:

Тетяна МАЦІЄВСЬКА,

здобувачка

ОП Соціальна робота. Соціальна педагогіка

Наукова керівниця:

Світлана СИТНЯКІВСЬКА,

докторка педагогічних наук, доцентка,

професорка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДІ

Проблема спілкування в сучасних умовах розвитку країни є актуальною і суттєвою. Молоді люди у XXI столітті часто нехтують культурою мовлення, не вміють висловити власну думку, часто використовують ненормативну лексику. У їх лексиконі зазвичай переважають брутальні вислови, жаргони, ненормативна лексика, та «слова – паразити», які значно засмічують звичайне спілкування. Вони думають, що користуючись подібними словами з легкістю донесуть свою думку до інших та завоюють авторитет у однолітків, та насправді це міф.

Ще з раннього віку кожна людина прагне спілкування. Багато прикладів асоціальної поведінки людей можна навести спостерігаючи за особами, які були позбавлені спілкування, або ізольовані від соціуму з різних причин. Особливий вплив на культуру спілкування має сім'я та оточення в якій знаходиться людина, адже як правило, в юнацькому віці переймають манеру спілкування, етику, словниковий запас від тих, з ким проводять час.

Спілкування – це складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який відбувається за допомогою вербальних та невербальних засобів [4]. Науковці виділяють три сторони спілкування: комунікативну (обмін інформацією), інтерактивну (взаємодія) та перцептивну (розуміння людини людиною) [2].

Для характеристики спілкування молоді виділяють наступні компоненти: взаємовплив, взаєморозуміння, відношення, комунікація та діяльність. Взаємовплив – це взаємний обмін думками, почуттями, вчинками в процесі взаємодії, який викликає у людини зміну поведінки, установок, оцінок одного [5]. Спілкування сучасної молоді найчастіше ґрунтується на взаємному обміні емоціями і враженнями, якими вони намагаються демонструвати власну значущість серед однолітків, що в очах старшого покоління виглядає як невихованість, неповага до оточуючих, яким гідко чути таку мову [3]. Взаєморозуміння – це розуміння суб'єктами один одного [5]. Між вербальними і невербальними засобами спілкування існує своєрідний розподіл функцій: по словесному каналі передається чиста інформація, а по вербальному – відношення до партнера. Комунікація – це зв'язок, у ході якого відбувається обмін інформацією між системами в живій і неживій природі [5].

Проблемна ситуація з культурою мовлення і спілкування молоді полягає у тому, що спілкуванню притаманні в більшості такі негативні для культури мови риси, як: низька грамотність, лексична бідність, невміння вислухати співрозмовника, невисокий загальний рівень розвитку. Особливої уваги потребує вживання в мовному середовищі молоді слів-паразитів, сленгу та жаргонізмів. Окремо потрібно сказати про суржик, що проник на телебачення, до інтернет ресурсів та газет і журналів.

Сучасне середовище спілкування юнаків проходить етап комунікації через соціальні мережі. Це найпростіший для них спосіб обміну інформацією. Сучасне покоління молоді все рідше читає книги, поповнюючи свій словниковий запас корисною інформацією, проте

часто використовують контент з блогами, що набирають мільйонні перегляди, відео оглядами, що користуються шаленою популярністю.

Сьогоднішня продиктувало нам свої вимоги, адже наше молоде покоління зіштовхнулось з проблемою інтернет-залежності. Виявилось, що більшість юнаків нехтують сім'єю, роботою, навчанням та особистим життям заради зайвої години-другої віртуального спілкування, онлайн ігор, перегляду світлин і новин друзів та знайомих. Звісно ж, інтернет спілкування простіше: спершу здається, що воно приносить лише користь, адже як би там не було, а ми спілкуємося, знайомимося та ділимося враженнями. Зрештою так простіше – тут можна зіграти, видавши себе за людину, якою б ви хотіли бути. У соціальних мережах, таких як «Instagram» чи «Facebook», додатках «Viber», «Messenger» людина просто намагається втекти від реальних проблем. Рідко який інтернет контент проходить перевірку на цензуру, грамотність висловлювань, використання слів – паразитів тощо. Дуже часто спілкуючись в мережі підлітки використовують налаштовану функцію T9, що автоматично підправляє правопис при написанні повідомлень, тому і зникає бажання вчити щось нове. Шкода, що не існує програми, яка б блокувала нецензурну лексику при використанні відео контенту, підправляла грамотність складених речень.

Діяльність – динамічна система взаємодій суб'єкта зі світом, у процесі яких відбувається виникнення і втілення в об'єкті психічного образу і реалізація опосередкованих ним відносин суб'єкта в предметній дійсності [5]. Як зауважують науковці, зазвичай спілкування спрямоване на досягнення результату, вирішення конкретної проблеми, або реалізацію професійної цілі, воно є необхідною умовою будь-якої діяльності. Саме через процес спілкування відбувається навчання та виховання людини, засвоєння різних видів соціального досвіду, норм і правил поведінки, традицій і звичаїв.

Юнаки та юнки, набуваючи своєрідного досвіду, вивчаючи світ, живучи в соціумі, прагнуть знайти секрет, або ж своєрідну формулу успішного спілкування а саме: досліджують що потрібно робити, щоб легко йти на контакт з людьми; як підвищити ефективність спілкування з однолітками, друзями та близькими людьми, як розпочинати розмову не боючись висловлювати власну думку. При будь-якому спілкуванні необхідно дотримуватись кількох основних правил, а саме: стежити за своїми думками, адже вони стають словами; за своїми словами, вони стають вчинками; за своїми вчинками, вони стають характером; за своїм характером, тому що він визначає вашу долю. Отже, кожна людина має потребу у спілкуванні, налагодженні соціальних контактів. Постає вона як необхідність в нових знаннях, у обміні певною інформацією та налагодженні стосунків. Соціальні характеристики спілкування є важливими складовими для налагодження взаємодії між людьми.

Використана література

1. Волканова В. В. *Абетка соціального педагога*. Київ: Основа, 2011. 235 с.
2. Марінушкіна О. Є., Вишнева І. М., Носенко В. В. *Настільна книга соціального педагога*. Київ: Ранок, 2010. 272 с.
3. Максименко С. Д. *Загальна психологія*. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 124 с.
4. Шапар В. Б. *Сучасний тлумачний психологічний словник*. Харків: Прапор, 2007. 640 с.
5. Шеломенцев В. М. *Етикет і сучасна культура спілкування* : навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Лібра, 2013. 416 с.

Авторка статті:

Катерина ВОЗНІЧЕНКО,

здобувачка

ОП Соціальна робота.

Наукова керівниця:

Світлана СИТНЯКІВСЬКА,

докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри соціальних технологій

ВПЛИВ НЕФОРМАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ

Підлітки є найвразливішою категорією серед дітей та молоді. І тому саме на них найлегше справити враження або привернути їх увагу. Актуальність даної теми полягає в тому, щоб зрозуміти, який саме вплив несуть неформальні об'єднання на соціалізацію підлітків.

Якщо детальніше заглибитися у визначення неформальних об'єднань, то це – не зареєстровані, вільні, некеровані молодіжні організації, які вникають абсолютно спонтанно, мають спільні інтереси, не завжди вони традиційні та загальноприйнятні, а також свої відмінності та правила перебування в таких об'єднаннях [1]. Найчастіше неформальні об'єднання утворює молодь, підлітки і саме тому вони значно впливають на їх соціалізацію, адже можна сказати вони є кумирами, прикладом для наслідування, тощо.

Точно можна стверджувати, що молодіжні неформальні об'єднання являються частиною нашої культури, адже вони мають свої принципи, переконання, свою історію, у них значно відрізняються погляди від наших і тим самим вони є особливими.

На соціалізацію підлітків неформальні об'єднання мають два види впливів:

- «прямий» вплив на формування особистісного «Я» у підлітковому періоді; проявляється тоді, коли сам підліток є представником, або ж перебуває у таких неформальних об'єднаннях.
- «непрямий» вплив на формування особистісного «Я», що проявляється коли підлітки не належить до неформальних об'єднань. Головною характеристикою цього впливу є ставлення підлітків до цих же неформальних об'єднань, до їх представників, правил та діяльності [1].

Неформальні об'єднання мають декілька негативних аспектів, які можуть негативно впливати на соціалізацію підлітків:

- у межах даних об'єднань може відбуватися знецінення поглядів, переконань батьків та вчителів, певних соціальних норм поведінки;
- в таких об'єднаннях завжди є лідер, і тому, частіше всього підлітки, які перебувають в ньому, не мають власної думки і в повсякденному житті самостійно не приймають рішення, діють за рішенням лідера;
- в деяких неформальних об'єднаннях поширене вживання алкоголю або ж наркотичних засобів та вчинення протиправних дій.

Отже, неформальні об'єднання, в основному, позитивно впливають на соціалізацію підлітків, формуючи в них власне «Я», та розвивають власні бачення та уяву щодо навколишнього світу. Також, завдяки даним об'єднанням, підлітки формують вміння взаємодіяти в колективі, слухати керівника чи проявляти власну ініціативу. Але потрібно зважати, що неформальні об'єднання можуть справляти і негативний вплив на соціалізацію підлітків.

Використана література

1. Павлішевська Л. В. *Молодь і субкультура*: монографія. Чернігів, 2011. 375с.

Авторка статті:
Юлія МАКАРЧУК,
здобувачка
ОП Соціальна робота.

Наукова керівниця:
Світлана СИТНЯКІВСЬКА,
докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри соціальних технологій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОДНОДІТНИХ СІМЕЙ

Формування та розвиток особистості починається від моменту народження дитини і сім'ї у цьому процесі належить пріоритетне місце: саме вона є першим вихователем маленької людини, середовищем передачі їй духовного багатства, культурних традицій, формування ціннісних орієнтацій, практичних умінь та навичок. При цьому провідними чинниками виступають не стільки спеціально організовані дії, скільки моральна атмосфера, спосіб внутрішньо сімейного життя та його стиль.

Увагу психолого-педагогічних взаємин, а також проблемам та шляхам їх вирішення в однодітних сім'ях приділяли Т. Алексеєнко, Ю. Ашурко, В. Капелюк, Т. Кравченко, М. Міщенко, В. Постовий, Л. Федорович та інші.

Однодітна сім'я – це сім'я, де виховується одна дитина, як правило батьки усю свою ласку, любов, тепло дають своїй дитині, задовольняють усі її інтереси, потреби, дуже часто виконують певні її завдання, які б вона могла виконати сама. Зазвичай, батьки возвеличують свою дитину, говорячи їй, що вона є найкращою серед усіх. І у дитини вибудовується підвищена самооцінка, вона може зневажливо, байдуже, а інколи і егоїстично ставитися до інших [1, с. 68].

Не викликає сумнівів той факт, що сім'я, в тому числі й однодітна, є мікромоделлю суспільства. На мікрорівні вона виступає як соціальна група, на макрорівні – як соціальний інститут. Інститут сім'ї не є сталим, він постійно змінюється відповідно до змін і розвитку потреб суспільства.

Опираючись на положення В. Федяєва, однодітна сім'я як соціальний інститут повинна виконувати наступні загальні функції у суспільстві, що в свою чергу впливають і на соціалізацію дітей:

1. Забезпечення соціальної та культурної безперервності розвитку суспільства. Певні традиції, звичаї суспільства, перш за все, зберігаються у сім'ї, будь-які здобутки у праці, побуті, життєві навички і т.д. передаються від батьків дитині, і таким чином всі досягнення передаються від покоління до покоління, зберігаючи безперервність розвитку. А дитина до знань і умінь, отриманих від батьків, додає ще свій досвід, щоб передати його своїм дітям – наступним поколінням [3, с.50]. В сім'ї, де зростає одна дитина – вона є продовжувачем сімейних традицій, їй ще з дитинства прищеплюють розуміння того, що крім неї продовжувачів сімейних традицій не існує.

2. Відтворення населення як біологічне, так і соціальне. Дітонародження – це одна з головних біологічних функцій сім'ї – функція продовження роду. До неї додається функція соціального відтворення населення, бо саме у сім'ї відбувається первинна соціалізація індивідів, саме тут з них формуються особистості [3, с. 50]. Дитина, яка виховується в однодітній сім'ї, прагне ставши дорослою мати найменше двоє дітей, а інколи і більше. Це пояснюється бажанням дитини мати братика чи сестричку і відсутністю бажання, низьким рівнем матеріального забезпечення чи станом здоров'я у батьків (одного з батьків). Інколи дитина прагне наслідувати своїх батьків. Часто від маленької дитини можна почути: «Я

хочу, щоб у мене було так як у моїх батьків». Такі діти, хочуть бути схожими на батьків у всьому, навіть у кількості дітей, так само їх любити, оберігати.

3. Виховання нового покоління. Ця функція є складовою частиною первинної соціалізації індивідів і відіграє визначну роль у становленні особистості. Саме від виховання більшою мірою залежить формування індивідуальності людини. Від того, яка індивідуальність сформується у конкретного індивіда, залежить і наступна її соціалізація, вміння вибирати між добром і злом, самовдосконалюватися і сприяти соціалізації і вдосконаленню інших членів суспільства. Від виховання багато в чому залежить соціальна мобільність, соціальна активність особистості, її громадянська позиція, моральність відносно до себе особисто, інших людей [3, с. 51]. Вихованню дитини, яка зростає у одnodітній сім'ї приділяється більше уваги, ніж дитині з багатодітної сім'ї, а це дає кращі можливості для соціалізації, формування індивідуальності.

4. Економічна, матеріально-виробнича, господарсько-побутова функція, функція накопичення матеріальних благ та передачі соціального статусу. Головним її призначенням залишається турбота про нащадків, причому з дитиною пов'язують більш психологічні, ніж матеріальні цінності. Зростання благополуччя, високий рівень життя дають змогу одній матері прокормити своїх дітей без батька, що сприяє збільшенню розлучень. Розвиток демократії веде до того, що соціальний статус не обов'язково отримується від батьків у спадок, його можна досягти і без цього [3, с. 51]. Ця функція у плані одnodітної сім'ї, передбачає передачу свого майна, всіх своїх надбань єдиній дитині, одному спадкоємцю.

5. Комунікативна функція забезпечує організацію і використання вільного часу. Переважна кількість людей проводить вільний час у колі своєї сім'ї. Отже щаслива, злагоджена сім'я, в якій існують добрі, засновані на взаємній любові і повазі відносини, є основним чинником раціонального і найефективнішого проведення вільного часу людини, його дозвілля [3, с. 52]. Аналізуючи цю функцію, крізь призму одnodітної сім'ї, то можна говорити про те, що діти, які виховуються в одnodітних сім'ях, важко вступають у комунікативний контакт, їм легше знаходитися серед дорослих, ніж серед своїх однолітків. Дітям з одnodітних сімей комфортніше спілкуватися з невеликою кількістю дітей, ніж контактувати з великою масою однолітків.

6. Функція емоційної стабілізації. У наш час з напруженим життям, зі збільшенням психологічного тиску на людину і появою різних стресових ситуацій особливо важливо мати змогу зняття цього стресового навантаження. Сім'я повинна бути таким чинником. Саме у колі сім'ї людина може відпочити душею і тілом і тим самим відновити свої сили до наступного робочого дня, зберегти своє здоров'я [3, с. 53]. Дитина, яка виховується в одnodітній сім'ї почуває себе захищено у колі своєї сім'ї, ніби як у фортеці. Тут вони завжди знайдуть захист, підтримку батьків.

7. Регулятивна функція, яка сприяє і забезпечує моральну регламентацію поведінки особистостей. Це функція первинного соціального контролю. Вона формує і підтримує правові і моральні санкції за належну поведінку і порушення моральних норм взаємовідносин між членами сім'ї, що позитивно відбивається і на їх поведінці у суспільстві взагалі. Проектуючи цю функцію на одnodітну сім'ю, то можна зробити такий висновок, що дитина з такої сім'ї більш впевнена, знає свої права, обов'язки.

Отже, дуже важливо мати єдність в одnodітній сім'ї, щоб кожне рішення було спільним. І тоді дитина може отримати все необхідне для її соціалізації. В першу чергу це може відбутися через: забезпечення соціальної та культурної безперервності розвитку суспільства; відтворення населення як біологічне, так і соціальне; виховання нового покоління; економічну, матеріально-виробничу, господарсько-побутову функцію, функцію накопичення матеріальних благ та передачі соціального статусу; комунікативну функція, що забезпечує організацію і використання вільного часу; функцію емоційної стабілізації; регулятивну функцію, яка сприяє і забезпечує моральну регламентацію поведінки особистостей.

Використана література

1. Капелюк В. В. *Формування особистості підлітка в одnodітних сім'ях*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / В.В. Капелюк. Херсон: Херсонський державний ун-т, 2007. 22 с.
2. Козел В. В. *Одnodітна сім'я як середовище соціального виховання*. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2003. № 13. С.227-229.
3. Федяєва В. *Сімейне виховання як об'єкт історико-педагогічних досліджень*. *Шлях освіти*. 2004. № 2. С. 50-53.

Авторка статті:

Таміла ЯРОШОВЕЦЬ,

здобувачка

ОП Соціальна робота. Соціальна педагогіка

Наукова керівниця:

Наталія СЕЙКО,

докторка педагогічних наук, професорка,

професорка кафедри соціальних технологій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ

У сучасному суспільстві постає потреба у виявленні та навчанні обдарованої молоді. Вона впливає на культурний, економічний та інтелектуальний потенціал країни. Сьогодні спостерігається посилена увага до підтримки та розвитку талановитих, творчих молодих.

Обдарованість – індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів в певній галузі діяльності [2, с.54]. Її необхідно своєчасно виявити і розвивати, бо інтелектуальний і творчий потенціал людей є рушієм прогресу суспільства. Дослідники вважають, що багато надзвичайно обдарованих людей не реалізували своїх можливостей через несприятливе виховання та вплив соціуму.

Питанням обдарованості займалися у своїх працях такі автори: Ю.З. Гільбух, О.В. Зазимко, О.І. Кульчицька, А.Н. Леонтьєв, Б.М. Теплов.

Обдарована молодь характеризується порівняно високим розвитком мислення, тривалим запам'ятовуванням навчального матеріалу, розвинутими навичками самоконтролю в навчальній діяльності, високою працездатністю тощо. Їй властива висока розумова активність, неординарність, підвищена схильність до розумової діяльності, свобода самовияву, сформованість різних видів пам'яті, багатство уяви, швидкість реакції, вміння піддавати сумніву в науковому осмисленні певні явища, догми, стереотипи.

В рамках соціальної роботи з обдарованою молоддю використовуються різні види технологій: координаційні, інформаційні, діагностичні, розвиваючі. Варто звернути увагу на її соціальні особливості [1]:

1. Прагнення до самоактуалізації. Бажання розкрити свій внутрішній потенціал багато дослідників вважають головним спонукальним мотивом творчості молодої людини. А. Маслоу стверджував, що творчість – невід'ємна характеристика самої природи людини, а творчі здібності закладені в кожному з нас.

2. Перфекціонізм – це бажання робити все найкраще. Постійне прагнення до досконалості нерідко стає незадоволенням собою, що відбивається на самооцінці, а часом стає причиною неврозів та депресій.

3. Самостійність базується в першу чергу на здатності до оцінки, вмінні регулювати власну поведінку та емоції, на соціальній автономності, сміливості та схильності брати на себе відповідальність.

4. Соціальна автономність. Близька до самостійності та нерідко приводить до труднощів у взаєминах. Навколишні нерідко бувають нетерпимими до самостійної позиції творчо обдарованої молоді.

5. Егоцентризм виражається в нездатності стати на позицію іншої людини. Це пов'язано з обмеженістю досвіду.

6. Лідерство. У спілкуванні з однолітками (необдарованою молоддю) обдарована людина досить часто бере на себе роль керівника й організатора.

7. Змагальність, конкурентність – важливий чинник розвитку особистості, який зміцнює та загартовує характер. Досвід перемог і поразок, що набувається в ході різних

художніх, інтелектуальних, спортивних змагань, надзвичайно важливий у подальшому житті [1, с. 84].

8. Особливості емоційного розвитку. Емоційна сфера обдарованої молоді уразлива, особливо до критики. Її джерело – надчутливість, що йде корінням в особливості інтелектуального розвитку.

9. Творче сприйняття випадків. Випадковість не спрогнозуєш, проте уміння знаходити користь в непередбаченому збігу обставин – дуже корисна якість.

У сучасних умовах вимагає вирішення проблема творчої самореалізації обдарованої молоді в нових соціально-економічних умовах. В зв'язку з цим на державному рівні повинні проводитися заходи на розвиток природних задатків молоді на всіх рівнях, а також адресна підтримка кожної талановитої людини [3, с. 19].

Отже, соціальна робота з обдарованою молоддю має бути спрямована на виявлення обдарованої молоді і максимальне сприяння її розвитку. Напрями соціальної роботи повинні враховувати основні особливості обдарованих молодих людей в цілому і потреби конкретної людини. Необхідно створювати індивідуальні умови не тільки для освітньої діяльності молоді, але і для загальнокультурного розвитку, активного включення в соціум, усвідомлення і прийняття власного "Я". Адже, обдарована молодь – це майбутнє сім'ї та держави.

Використана література

1. Агарков О. А. та ін. *Технології соціальної роботи*: навч. посіб. Запоріжжя: Просвіта, 2013. 584 с.
2. Володарська М. О., Настенко А. І., Півлаєва О. М. *Робота з обдарованими дітьми*. Харків: Видавнича група «Основа», 2010. 190 с.
3. Гамзінова О. Схильності. Здібності. Обдарованість. *Психолог*. 2011. №1 117 С. 2.

Авторка статті:
Юлія ГРИЦЕНЮК,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:
Зоя ЗАЛІБОВСЬКА-ІЛЬНИЦЬКА,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПРОФІЛАКТИКА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ, НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Проблеми вживання алкоголю, наркотичних засобів та тютюнопаління є найбільш поширеними серед підлітків. Згідно статистики 50% українських підлітків мали досвід куріння, 86% вживали алкоголь та 18% – наркотики [3]. Фахівці соціальної сфери організовували виконання законодавства щодо профілактики алкоголізму, наркоманії, тютюнопаління, проте питання залишалися відкритими.

З 1 січня 2021 року набрав чинності Закон України № 1019-IX від 2 грудня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження обігу підакцизних товарів, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння та посилення контролю за продажем таких товарів», який встановив обмеження щодо споживання тютюнових виробів, використання електронних сигарет та пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння і відповідальність за їх порушення встановлюються Законом України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» та Кодексом України про адміністративні правопорушення [2].

Питаннями розробки профілактичних заходів щодо мінімізації поширеності паління, спрямованими на емоційний інтелект з урахуванням специфіки цільової аудиторії, займалися науковці О. Говаленкова, М. Водолажський, Г. Летяго, В. Чернуський.

Практики свідчили, що серед причини, з яких підлітки вживали алкоголь, 36% хлопців та 42% дівчат назвали «покращення настрою»; 23% хлопців і 30% дівчат за допомогою алкоголю намагалися впоратися з внутрішніми проблемами; 17% опитаних відповідали, що вживали алкоголь задля «отримання кайфу», а 12,5% – для схвалення іншими [4].

Про шкідливість тютюну кожен знає ще з дитинства, проте варто нагадати, що смертельною є доза від 50 до 100 мг нікотину, що є еквівалентною 20 випаленим сигаретам. Курці завдають шкоди не лише собі, а й оточуючим, які дихають повітрям забрудненим тютюновим димом. Наслідки паління: першіння в горлі; подразнення очей; хронічний бронхіт, ішемічна хвороба серця, рак [3].

Алгоритм профілактики тютюнопаління: 1) проаналізувати, коли і чому виникає бажання палити; 2) під час паління – задатися питанням: чи приносить ця звичка мені задоволення зараз; 3) призначити день відмови від паління; 4) переконати себе, що паління шкідливе для здоров'я; 5) щодня зменшувати кількість випалених цигарок; 6) почати займатися фізичними вправами; 6) у разі виникнення бажання запалити – випити склянку води, зайнятися цікавою справою тощо.

Науково доведено, що наслідки одноразового вживання алкоголю здоровою людиною зберігаються в організмі протягом 2-х тижнів [4].

Алкоголь впливає на центральну нервову систему: гальмує роботу мозкових центрів, що відповідають за вищу діяльність людини (інтелект, совість, критичну оцінку ситуації,

рівень культури). Виникають захворювання: кардіоміопатія, гастрит, панкреатит, гепатит, нефропатія, енцефалопатія, анемії, порушення імунної системи, ризик інсульту.

Алгоритм профілактика алкоголізму: 1) не долучатися до вживання алкоголю; 2) з юних років привчатися до спорту; 3) тренувати силу волі, відмовлятися від пропозицій щодо вживання спиртних напоїв; 4) знайти собі корисні та цікаві заняття; 5) навчитись отримувати задоволення від тверезого спілкування; 6) відпочивати під час вихідних та свят, не вживаючи алкоголю; 7) загартовуватись і піклуватися про стан свого здоров'я, ставити собі мету в житті [3].

За дослідженнями науковців, підлітки вживають наркотики у шість разів частіше, ніж люди інших вікових груп. Наркоманія є джерелом поширення ВІЛ-інфекції. 70% ін'єкційних наркоманів є носіями вірусу СНІДу. Звернемо увагу, що при постійному вживанні наркотичних речовин виникає хронічне наркотичне отруєння, яке є причиною розладу функцій багатьох органів та систем організму, особливо центральної нервової системи.

Причинами виникнення і розвитку наркоманії найчастіше є: особливості характеру, психічні та фізичні розлади, вплив різних негативних соціальних чинників, виникнення наркоманії серед хворих, змушених тривалий час приймати наркотичні речовини в медичних цілях.

Розвивається три основні клінічні феномена вживання наркотиків: психічна залежність; фізична залежність з можливим синдромом відміни. Щоб позбутися проявів абстиненції (фізичних страждань), наркозалежний починає приймати щоразу більші дози наркотику; зростання витривалості (толерантності) – наркозалежні зі стажем також збільшують дози наркотику, у порівнянні з початковим етапом [4].

Отже, механізм звикання до прийому наркотиків є аналогічним механізмам звикання у випадках куріння та вживання алкоголю, проте щодо наркотичних речовин можливий варіант формування звикання навіть після одного-єдиного прийому наркотичної речовини. Фахівцям соціальної сфери варто оновлювати алгоритми профілактики вживання алкоголю, наркотичних засобів та тютюнопаління серед підлітків.

Використана література

1. Головне управління Держпродспоживслужби у Львівській області. URL: <https://lvivdpss.gov.ua/schodo-profilaktyky-zalezhnosti-naselennya-vid-nikotyну-alkoholyu-ta-narkotyktiv/>
2. Закон України № 1019-IX від 2 грудня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження обігу підакцизних товарів, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння та посилення контролю. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/G105002A>
3. Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/10515.html?PrintVersion>
4. УКРІНФОРМ. Мультимедійна платформа інфомовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2795365-rezultati-opituvanna-sodo-kurinna-vzivanna-alkogolu-ta-narkoticnih-recovin-sered-pidlitkiv-v-ukraini.html>

Авторка статті:

Сніжана МАЦЬКО,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Зоя ЗАЛІБОВСЬКА-ІЛЬНИЦЬКА,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальних технологій

ЗАПОБІГАННЯ СУЇЦИДУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Самогубство серед підлітків – це не проблеми лише сім'ї. Соціально-політична ситуація в Україні, продовження бойових дій в областях України, порушення плинності повсякденного життя внаслідок запровадження карантинних обмежень, загрозлива ситуація в підлітковому середовищі у зв'язку з розповсюдженням небезпечних челенджів, які поширюються в Інтернеті, – також обтяжують стан подій й сезонні коливання суїцидальності. Знання соціальних і психологічних ознак суїциду можуть допомогти всім зрозуміти і запобігти нещастю [1].

За даними Держкомстату відомства, за останні роки із життям із власної ініціативи попрощалися близько 20 осіб на кожні 100 тис. населення. Максимальна кількість суїцидів за останні 20 років в Україні була зафіксована з 1996 по 2000 рік. Тоді на 100 тис. населення припадало щорічно близько 30 самогубств [2].

Науковцями виділено психодинамічний, когнітивно-поведінкових підходи до феномена суїцидальності у підлітків. Прослідковуються такі форми: гостра кризова суїцидальність (після розставання з другом); суїцидальна комунікація; суїцид на фоні великої депресії; парасуїцидальність (самоошкоджувальна поведінка); хронічна суїцидальність при нарцисизмі; самоушкодження через імпульсивну чи «залежну» поведінку [1].

Фаза підліткового віку та ранньої дорослості характеризується особливим підвищенням вразливості до розвитку психологічних проблем і розладів порівняно з іншими етапами вікового розвитку.

Причиною виникнення слугують такі чинники:

- Біологічні (статеве дозрівання).
- Нейробіологічні (наприклад, лабільність через зміни нейропластичності та завершення дозрівання мозку приблизно до 23 років).
- Соціально-вікові (шкільні та професійні вимоги).
- Психодинамічні (ідентичність, конфлікти тощо).

Варто зазначити: нині науковці схиляються до думки, що нейробіологічні та психодинамічні чинники можуть бути інтегровані між собою [2].

Підлітки часто відчують специфічну форму самотності (внаслідок початку сепарації від батьків і стану між дитиною й дорослим; тобто почуття самотності – це також ціна за розвиток самостійності). Думкою про самогубство вони висловлюють бажання фактично реалізувати свою нову свободу радикальним чином. Профілактична та просвітницька робота сприяє розвитку в здобувачів освіти вміння аналізувати свій емоційний стан, контролювати емоції, передбачає просвітницько-профілактичні заходи з учасниками освітнього процесу [1].

Це такі поширені форми, як лекції, бесіди, виступи на батьківських зборах та педагогічних нарадах, методичних об'єднаннях, семінари, психолого-педагогічний консилиум, батьківськи всеобучі, виховні години, круглі столи, диспути, години психолога,

розміщення наочної інформації в класних куточках та куточках психолога, так і більш специфічні: воркшопи, факультативи з психології, заняття у кімнаті психологічного розвантаження, заняття з елементами тренінгу для дітей, педагогів, батьків тощо [2].

Отже, суїцидальність у підлітковому віці є поширеною, нерідко спонтанною та інколи латентною. Зазначимо, що фахівцям соціальної сфери в напрямку профілактики суїцидальних тенденцій серед неповнолітніх необхідно використовувати нові дієві форми просвітницької та профілактичної роботи з усіма учасниками освітнього процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Використана література

1. Попова О. Б., Фесун С. Є. Підлітковий суїцид. Види профілактики. Київ: Редакції загальнопедагогічних газет, 2014. 104 с.
2. Профілактика суїцидальних тенденцій. URL: <http://ryabushky.lbd-osv.gov.ua/poperedzhennya-suicidalnoi-povedinki-18-50-34-31-03-2020/>

Автор статті:

Дмитро ТАРАСОВ,
здобувач
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана СИТНЯКІВСЬКА,
докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри соціальних технологій

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Молодь – найшвидша соціальна група, яка адаптується до інновацій. Це молодь, яка відірвалася від радянської традиції, думає критично і, можливо, справедливо заявляє про те, що попереду в суспільстві. Може публічно висловлювати невдоволення чинним режимом чи політикою держави, та будь-які негативні явища. Тому поява молодіжних організацій цілком закономірна. Наприклад, організації, які борються з корупцією та зловживанням владою тощо. Все це свідчить про активну громадянську позицію молоді. Від розвитку молодіжних організацій залежить рівень розвитку всього суспільства, тому молодь вважає, що цей рух надзвичайно важливий для життя країни.

Проблеми з функціонуванням громадських організацій, особливо молодіжних стали об'єктом дослідження науковців. Дослідження, на які варто звернути увагу М. Головатого, В. Головенька, Ю. Криворучка, І. Гузенко.

Досліджуючи діяльність молодіжних ГО, слід виділити, що розвиток вітчизняних молодіжних громадських організацій пройшов великий шлях. Сьогодні ці організації часто служать платформами для спілкування, розвитку молоді. За рахунок молодіжних громадських організацій створюється система соціальних зв'язків і стосунків, у яких навчаються, соціалізуються члени таких організацій. Позитивний соціальний досвід, формування соціально значущих установок, розвиток навичок про-соціальної поведінки відбувається в процесі перебування в таких організаціях. Це забезпечує успіх соціалізації молоді.

Молодіжні громадські організації мають вплив на соціалізацію особистості не тільки прямо, а й опосередковано, а саме як на членів самої організації, так і на тих, з ким ця організація пов'язана або співпрацює. Це можуть бути заклади освіти, дитячі та молодіжні організації, навчальні заклади та інші. На цьому свою увагу акцентують багато науковців. Так, Ю. Поліщук зазначає, що «саме в процесі взаємодії з різними соціальними інститутами у особистості накопичуються відповідні знання і досвід соціально схвалюваної поведінки» [2].

Також не слід забувати про проблеми, які з'являються у процесі соціалізації молоді, вчені розділяють їх на такі групи:

- соціальні молодіжні проблеми – визначення ролі та місця молоді в сучасному суспільстві, формування ціннісних орієнтацій молодих людей і їхніх моральних пріоритетів, становище на ринку праці, забезпечення молоді певного освітнього рівня, політичні орієнтації та електоральна поведінка молоді;
- особистісні проблеми молоді – пошук життєвого сенсу, професійне самовизначення, кохання, створення власної сім'ї, взаємовідносини з дорослими та однолітками, здоров'я молодих людей [3, с.151].

Роблячи підсумки, можна погодитися з твердженням В. Кравчук, яка пише, що розвиток нашого суспільства достатньо залежить від того, чи користується попитом такий

дієвий фактор суспільно-політичного функціонування, як молодіжні ГО у процесі державотворення і побудови справжнього громадянського суспільства [4, с.156]. З кожним роком можна побачити тенденції збільшення більш різноманітності напрямків роботи громадських організацій молоді, а також зростає і їх кількість. Велика кількість молодіжних організацій діє на місцевому рівні, а тому вони реально можуть впливати на органи влади (безпосередня діяльність зосереджена на покращення стану місцевості). Роль громадських організацій формувати механізми задоволення потреб людини та вирішення важливих соціальних проблем, стаючи тим самим засобом справжнього покращення життя людей та захисту інтересів усіх соціальних груп. В свою чергу, громадські організації справляють позитивний вплив на розвиток і соціалізацію молоді, які є членами таких організацій, забезпечуючи в межах діяльності останніх набуття позитивного соціального досвіду, формування соціально значущих установок, розвиток навичок про-соціальної поведінки.

Використана література

1. Гузенко І. М. Становлення і розвиток державної молодіжної політики в Україні. *Військово-науковий вісник*. 2009. Вип. 11. С. 50-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2009_11_4.
2. Поліщук Ю. Й. *Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні*: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2006. 42 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/468851/>
3. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери* / за ред. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
4. Кравчук В. М. *Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти)*: монографія. Тернопіль: Терно-граф, 2011. 260 с.

Авторка статті:

Анастасія МУЗИКА,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана КОЛЯДЕНКО,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Соціальні служби – це підприємства, установи та організації незалежно від форм власності і господарювання, а також громадяни, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [1]. Соціальна робота з дітьми з особливими потребами передбачає їх всебічну підтримку з боку держави, дотримання конституційних прав. Вони потребують не лише соціальної та медичної реабілітації, а й створення таких умов, за яких дитина з інвалідністю зможе реалізувати себе в суспільстві в повній мірі. На сучасному етапі спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей, які мають відхилення у психічному і фізичному розвитку, значну частину серед яких займають діти із особливими потребами. Це потребує змін на всіх рівнях освіти, організації особливої системи навчання, яка б охоплювала різноманітний контингент учнів і диференціювала освітній процес, зважаючи на потреби дітей усіх груп та категорій.

На сьогодні інвалідність дітей є суспільною проблемою. Для цієї категорії населення нагальними залишаються проблеми, пов'язані з соціальним захистом, інтеграцією в суспільство, навчанням та працевлаштуванням, «безбар'єрністю» як архітектурно-транспортного, соціального так й інформаційного характеру. Важливим для дітей з інвалідністю є забезпечення належною і повноцінною освітою. Для підвищення доступності освіти потрібно створити умови для навчання дітей з інвалідністю разом зі звичайними дітьми в загальноосвітніх школах. Це сприятиме їх соціалізації, допоможе досягти кращих результатів в освіті та отримати необхідні життєві та трудові навички. Доступ людей з інвалідністю до вищої освіти може забезпечуватися, поміж іншим, шляхом упровадження гнучких навчальних програм, навчання за індивідуальним графіком, дистанційного навчання тощо. Соціальний педагог є партнером у мобілізації соціально-педагогічної і психологічної підтримки дітям-інвалідів, він також є посередником між членами сім'ї й іншими соціальними інститутами у належному розв'язанні конфліктних ситуацій. Завдання соціальних служб полягають у забезпеченні належної послідовності та прозорості дій у процесі надання соціальних послуг сім'ям з дітьми. Державні та недержавні соціальні служби є основою сучасного соціального обслуговування населення в нашій країні. Варто зазначити, що для української культури традиційним є етичне, гуманне, милосердне і толерантне ставлення до дітей та молоді, які потребують особливої уваги внаслідок інвалідності або відхилень у фізичному або розумовому розвитку. Центр соціальних служб для дітей та молоді (ЦССДМ) є основною службою, яка співпрацює з людьми з інвалідністю та є спеціальним закладом, що надає соціальні послуги дітям та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Основною метою діяльністю соціальних служб є: надання юридичних, психологічних, соціально-економічних, соціально-педагогічних, медичних, інформаційних послуг.

Соціальні служби організують заходи, які спрямовані на соціальний супровід, консультування, соціальну профілактику та послуги з соціальної реабілітації, адаптації дітей з особливими потребами з метою їх подальшої соціалізації у соціум. Особливість соціально-педагогічної роботи, що реалізується на базі соціальних служб, організуються на індивідуальному рівні роботи при обов'язковому вивченні особливих потреб дитини.

Працівники соціальних служб забезпечують надання психологічної, педагогічної, соціальної допомоги дітям з особливими потребами. Можна вважати, що загальний процес соціально-педагогічної допомоги дітям з особливими потребами повинен проходити в чотири етапи:

1. Дослідницький: виявлення особливих і соціальних потреб дітей з особливими потребами, збереження їх здібностей та розширення простору соціальної адаптованості.
2. Планування низки соціально-педагогічних впливів.
3. Організація різноманітної соціально-педагогічної допомоги.
4. Оцінювання результативності діяльності [2, с.157].

Для кращої реалізації різних видів соціальної підтримки соціальними працівниками здійснюється: соціально-педагогічний патронаж, соціально-педагогічна і фізична реабілітація, проводяться різноманітні культурні заходи тощо. Робота соціальних служб спрямовується насамперед на здійснення найбільш повної інтеграції дитини з особливими потребами в суспільство.

Досягнення результату здійснюється завдяки реалізації напрямів роботи як проведення конференцій, благодійних заходів, висвітлення проблеми у мас-медіа, реалізація волонтерських соціальних проектів і програм, організація інформаційних кампаній з проблем інвалідності. Діяльність соціальних служб має також інтегрований характер. До її структури можна віднести соціальну, педагогічну і психологічну складову. До важливих напрямів діяльності також можна віднести здійснення соціального та соціально-педагогічного супроводу особи з особливостями психофізичного розвитку.

Отже, система соціального супроводу дітей із особливими потребами має бути спрямована на створення належних умов, які забезпечуватимуть підвищення соціальної активності дітей, розвиток інтелектуальних процесів, формування ціннісних установок, що відповідають психічним і фізичним можливостям дитини із особливими потребами. Такий соціальний супровід повинен являти собою комплексну систему динамічної корекційної і розвивальної допомоги відповідно з віковими та індивідуальними потребами дітей із особливими потребами. Тобто, діяльність соціальних служб з організації соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами є поступовою і цілеспрямованою.

Використана література

1. Луценко І. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами. *Психолог. Шкільний світ*. 2005. №40. С. 19-27. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/232-organizatsiya-psihologchnogo-suprovodu-dtey-z-osoblivimi-osvtnmi-potrebami-v-umovah>
2. Закон України "Про соціальні послуги". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/>

Авторка статті:

Павлина МАСОН,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій КОТЛОВИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій

МОЛОДІЖНА СУБКУЛЬТУРА ЯК МЕЗОЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Субкультура – це певна частина загальної культури, сукупність норм і цінностей, елітарна система, яка має певні специфічні особливості та характеристики. З кожним роком в Україні кількість молодіжних субкультур зростає. Таким чином підвищується вплив на соціалізацію молоді. Середовище субкультур характеризується поступовою втратою соціальних та політичних інтересів, заміною морально-ціннісних орієнтирів зовнішніми правилами поведінки та способу життя, зниження рівня критичності у сприйнятті нової інформації. Представники молодіжних субкультур протиставляють себе суспільству, відповідно це знижує можливість їх соціалізації, професійної реалізації, ізоляції та особистої деформації. Опис молодіжних субкультур в теоретичному огляді майже нічим не відрізняються від характеристики субкультур загалом. Один важливий фактор – це учасники. Молодіжні субкультури виникають у різноманітних спільнотах людей. Це відбувається з метою самореалізації, самовизначення та самовираження [1].

Сьогодні існує велика кількість різноманітних субкультур. Як ті, що виникли безпосередньо в Україні й ті, що проникли із заходу в нашу культуру. Точні визначення типологій і класифікацій молодіжних субкультур залишаються складними та іноді неможливими. Проте є певні характеристики за якими можна загально поділити молодіжні субкультури: за соціально-правовою ознакою; за спрямованістю інтересів; за груповою ознакою [3].

Процес соціалізації особистості є складним, суперечливим і динамічним процесом. Важливу роль у ньому відграють різні фактори, зокрема й субкультура, як мезофактор соціалізації. Успіх соціалізації особистості у великому значенні залежить від впливу соціалізуючих агентів, які допомагають йому засвоїти потрібні соціальні ролі, норми та цінності, певні стереотипи поведінки. Велика кількість дослідників вивчали питання впливу молодіжних субкультур на соціалізацію індивідів. Зокрема Е. Гіденс, Ж. Піаже, Дж.Мід, Ч. Кулі, Е. Ерікосон, В. Павелкіна [2]. Вони досліджували різних агентів соціалізації, але найбільшу увагу приділяли: групі однолітків, соціальному оточенню та субкультурі. Молодіжні субкультури є універсальною формою адаптації молодих людей до мінливих умов існування, де особистості можуть не лише реалізувати свій рекреаційний потенціал, але й соціалізуватися через ідентифікації себе до субкультурного середовища. Широке поширення молодіжних субкультур свідчить також про недостатню соціальну адаптацію молоді, розвиток асоціальних установок її свідомості, які викликають асоціальні еталони її поведінки [2].

Проблема впливу молодіжних субкультурних угруповань на соціалізацію особистості стала предметом вивчення багатьох як вітчизняних, так й закордонних психологів, соціологів та педагогів. Таким чином, аналізуючи праці науковців з даного питання, можна зрозуміти, що специфіка соціалізації особистості в процесі включення до субкультурного простору є недостатньо розробленою і потребує конкретизації та систематизації.

Використана література

1. Завацька Л. М. Особливості детермінантного впливу молодіжної субкультури на соціалізацію учнівської молоді. *Практична психологія та соціальна робота*. 2009. №6. С.75-78.
2. Карпова А. В. Соціалізація підлітків в середовищі молодіжних субкультур. *Психологія: реальність і перспективи*. 2018. №11. С. 66-70.
3. Шапошникова І. В. Молодіжна субкультура в сучасному соціокультурному просторі. *Грані*. 2012. №4(84). С. 111-114. URL: https://www.libr.dp.ua/text/grani_2012_4_27.pdf.

Авторка статті:

Ангеліна ОЛЕКСАНДРОВИЧ,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій КОТЛОВИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій

СУТНІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ (СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ)

Психосоціальна реальність та його явища з'являються по причині віддзеркалення різноманітних форм спілкування та взаємодії. Кожна особистість має власний досвід, адже кожен знаходиться в безпосередньому соціальному контакті. Тому на людину впливає мікросередовище і макросередовище, їх культура, соціальні норми і цінності. Тому соціалізація особистості є важливою частиною нашого життя і розвитку.

Метою цієї публікації є ототожнення поняття соціалізації особистості в суспільстві, її структури на теоретичному та практичному рівнях.

Серед плідних думок про соціалізоване виховання та виховання в працях американських соціологів слід відзначити:

- уявлення про те, що соціалізація пов'язана з процесом адаптації (хоча інтерпретація адаптації як адаптації передбачає пасивність у процесі соціалізації особистості);
- ідея побудови соціальних зв'язків як одного з механізмів соціалізації;
- положення щодо формування систем самосвідомості та соціальної орієнтації та значення розвитку мови для успішної соціалізації [1, с. 69].

На нашу думку, для аналізу виховання майбутніх фахівців вищої школи необхідно конкретизувати їх професійну соціалізацію, тобто процес оволодіння існуючими професійними нормами, правилами, цінностями та поведінкою та їх вплив на життя людини.

Перераховані вище фактори слід враховувати при розробці адаптованого тренінгу для підвищення ефективності соціалізації.

Найважливіший механізм соціалізації (вхід людини суспільства) є нормативним наслідуванням суспільства через систему освіти, сім'ю, громадську думку, соціальні інститути. Габріель Тард бачить у соціалізації не тільки стійкі соціальні механізми і забезпечення можливостей соціального розвитку.

До функцій соціалізації можна віднести:

- культурну, яка полягає в тому, щоб якнайкраще забезпечити рівний доступ до культурної спадщини для всіх дітей та молоді;
- розвиваючу, що забезпечує створення умов для виявлення та розвитку талантів дітей;
- захисну, що включає в собі захист прав соціально неадекватної молоді;
- запобіжну, що має за мету подолати прояви бездоглядності та злочинності;
- реабілітаційну, що здійснюється через соціальну реабілітацію дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах та забезпечення системи захисту дітей та підлітків з особливими потребами [1, с. 69].

Суть соціалізації полягає в тому, що людина стає членом суспільства, до якого вона належить, у процесі участі та вироблення морально-правових норм. Суттєвий зміст соціалізації втілюється на перетині процесів адаптації, інтеграції, саморозвитку та

самореалізації. Їхня діалектична єдність забезпечує оптимальний розвиток особистості у взаємодії з навколишнім середовищем протягом усього життя людини. Процес соціалізації – це сукупність усіх соціальних процесів, за допомогою яких індивід засвоює систему норм і цінностей, що дозволяє йому функціонувати як член суспільства. Іншими словами, це процес перетворення спочатку асоціального суб'єкта в соціальну особистість із суспільно прийнятою моделлю поведінки, яка приймає соціальні норми та ролі [2, с. 12].

Отже, соціалізація – це постійний, багатогранний процес, який проходить протягом усього життя людини. Але найбільш інтенсивно він проявляється в дитинстві та підлітковому віці, коли встановлюються всі основні ціннісні орієнтації, засвоюються основні соціальні норми та упередження, формується мотивація соціальної поведінки. До факторів, які мають найбільший вплив на процес соціалізації, належать сім'я, освіта, ЗМІ та державна молодіжна політика.

Тому формування суб'єктивних якостей у всіх сферах життя, у тому числі й у сфері праці, свідоме дотримання закону, вміння захищати громадянські права та виконувати обов'язки має відобразитися в успішній соціалізації, політичній діяльності, патріотичній відданості Батьківщині, міжособистісних стосунках, етнічній приналежності тощо відіграють важливу роль у культурі соціальних відносин, прагненні безперервно нарощувати й реалізовувати творчий потенціал на благо суспільства та співгромадян.

Використана література

1. Галус О. Соціалізація особистості: сутність, концептуальні підходи у наукових теоріях, напрямках, школах. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. 2010. № 2. С. 69-75.
2. Краснова Н. П., Харченко Л. П., Пігіда В. М. *Соціалізація особистості: навчально-методичний посібник до семінарських занять і самостійної роботи для студентів спеціальності „Соціальна робота”*. Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. Луганськ: Видавництво ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”. 2010. 178 с.

Авторка статті:

Мар'яна СТУПНЮК,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана КОЛЯДЕНКО,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ОПІКУНІВ ТА ПІКЛУВАЛЬНИКІВ

Відповідно до положень Цивільного кодексу України опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права та обов'язки (ст.55 ЦК України). Основна відмінність опіки та піклування полягає в обсязі цивільно-правових обов'язків, які закон покладає на опікунів і піклувальників, виходячи з обсягу дієздатності їх підопічних та стану їх здоров'я. Компетенція призначення опікуна або піклувальника покладається переважно на орган опіки та піклування (ст.63 ЦК України), в деяких випадках – на суд (ст.60 ЦК України). Дослідженням даного питання займалися такі вчені, як Ч.Н. Азімова, Д.Н. Боброва, В.І. Борисова, О.В. Дзера, Н.А. Дячкова, Н.С. Кузнєцова.

Для повної характеристики питань опіки та піклування в сучасній Україні необхідно звернутися до історичного досвіду. Періодизація розвитку законодавства у сфері регулювання опіки та піклування пов'язана з прийняттям законодавчих актів про опіку і піклування, яке висвітлює якісні зміни в розвитку цього інституту. Виходячи з такого критерію, можна умовно виділити II етапи розвитку вітчизняного інституту опіки та піклування: 1) дореволюційний етап, який у свою чергу поділяється на: а) період звичаєвого права, б) період історії Російської імперії, 2) післяреволюційний етап, який поділяється на: а) радянський період, б) період незалежності України.

В Україні видом соціального піклування є опіка над дітьми, як форма найвдалішого вирішення проблем влаштування малолітніх та неповнолітніх, забезпечення їх належними умовами життя, харчування, освіти, виховання.

Встановлення опіки та піклування – це юридичний акт, складний за своїм фактичним складом і включає волевиявлення опікуна та рішення органу опіки та піклування або рішення суду.

Питання опіки, піклування регулюється трьома основними нормативними документами: Цивільним та Сімейним кодексами України, а також Порядком провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р.

У чинному цивільному законодавстві зазначено, що правовідносини з опіки виникають на підставі певних юридичних фактів. Першим із них є коло осіб, над якими встановлюється опіка. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо визначення органів опіки та піклування та уточнення категорій осіб над якими встановлюється опіка та піклування» від 21.12.2010р. опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними. Другим юридичним фактом є рішення відповідного органу про встановлення опіки. Відповідно до ст.60 та 61 Цивільного кодексу України, такими компонентними органами є суд або орган опіки та піклування.

На сьогодні відповідно до ч.ч. 1 та 3 ст.60 ЦК України суд встановлює опіку над фізичною особою в разі визнання її недієздатною і призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування.

Слід зазначити, що на відміну від інших форм сімейного виховання, опікуни, піклувальники призначаються переважно з осіб, які перебувають з дитиною у родинних, сімейних відносинах. Саме тому із загальної кількості дітей, що сьогодні виховуються під опікою, піклуванням понад 57 тисяч проживають у сім'ях родичів. Проте не всі громадяни можуть бути опікунами. Державою встановлено певні вимоги щодо осіб, які виявили бажання взяти на виховання дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування.

Якщо громадянин виявив бажання стати опікуном, піклувальником дитини, але не перебуває з нею в родинних стосунках, він зобов'язаний пройти курс навчання з проблем виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

На суд покладається обов'язок призначити опікуна за поданням органу опіки та піклування: над фізичною особою-в разі визнання її недієздатною (опікун), над малолітньою особою, якщо під час розгляду справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування (опікун), над фізичною особою - в разі обмеження її цивільної дієздатності (піклувальник), над неповнолітньою особою, якщо під час розгляду справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування (піклувальник). На нотаріуса покладається обов'язок призначити опікуна над майном фізичної особи в разі: визнання фізичної особи безвісно відсутньою, визнання фізичної особи, місце перебування якої невідоме. В усіх інших випадках опікуна або піклувальника призначає орган опіки та піклування. Навіть у разі призначення опікуна судом кандидатуру особи, яка претендує на призначення її опікуном, підбирає орган опіки та піклування і готує подання до суду про це.

Отже, тільки повнолітня особа з повною цивільною дієздатністю може призначатися опікуном, піклувальником. Вважаємо за необхідне внести певні доповнення до п.2 ст.63 ЦК України такого змісту: «Опікуном або піклувальником може бути лише повнолітня фізична особа з повною цивільною дієздатністю».

Таким чином, опіка та піклування, являє собою важливий інститут у демократичній та соціальній державі, що визнає найголовнішою цінністю людину. Українське цивільне законодавство передбачає норми, які регулюють суспільні відносини у сфері опіки та піклування, проте вони потребують подальшого вдосконалення та опрацювання. Зокрема, на мою думку, новий етап в розвитку зазначеного інституту поклав би Закон України «Про правове регулювання опіки та піклування», який зумовив би розширення норм відносно опіки та піклування. До того ж, зміни в суб'єктивному складі окреслених відносин створили б ширше коло повноважень та покращили б становище опікунів та піклувальників під час встановлення, зміни чи припинення відносин опіки та піклування.

Використана література

1. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо визначення органів опіки та піклування та уточнення категорій осіб над якими встановлюється опіка та піклування: Закон України від 21.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2825-17>

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Дутко А. О. Опіка над дітьми як вид соціального піклування. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. №1. С.319. URL: rbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe
5. Дячкова А. О. Деякі проблеми правового регулювання опіки та піклування над неповнолітніми. *Держава і право*. 2001. №12. С. 305. URL: ravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_2/12.pdf

Авторка статті:

Карина БУГЛАК,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій КОТЛОВИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНИЙ ДОСВІД ДИТИНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЇЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У цілому, соціальний досвід – це підсумок попереднього розвитку суспільства, в якому зафіксовано результати діяльності людей у суттєвому їх значенні, він існує як у предметно-речових формах, так і в формах соціальних відносин, спілкування, діяльності.

Соціальний досвід індивіда – це його особисте соціальне життя, його система життєвих цінностей, той образ світу, який складається в результаті засвоєння соціального досвіду під час проживання різних життєвих ситуацій. Соціальний досвід є фактором процесу соціалізації особистості, а соціальний досвід саме дитини – це результат спеціально організованого засвоєння суспільного досвіду, тобто результат виховання та навчання.

Оволодіння соціальним досвідом у дитини відбувається трьома взаємопов'язаними шляхами:

- стихійність, тому що людина своє індивідуальне життя будує вже у існуючому суспільно-історичному досвіді. Причому дитина не просто піддається впливу навколишнього середовища, а, включаючись в спільні з іншими людьми акти поведінки, привласнює соціальний досвід;
- оволодіння соціальним досвідом реалізується як цілеспрямований процес, як нормативне, спеціально організоване суспільством відповідно до його соціально-економічною структурою, ідеологією і культурою, цілями виховання, освіти і навчання;
- соціальний досвід складається спонтанно, в результаті взаємодії стихійного і нормативного фонду, і тим самим вказує на значні можливості внутрішніх передумов суб'єктивності дитини в процесі соціалізації.

Соціалізація – це прийняття індивідом групових норм, прийняття особистістю переконань, цінностей і норм вищого чи нижчого статусу, характерних для груп, членства в яких особистість домагається.

Процес соціалізації відбувається через оволодіння соціальним досвідом, який розуміється як єдність різного роду умінь і навичок, знань і способів мислення, стереотипів поведінки, ціннісних орієнтацій і соціальних установок, зображених відчуттів і переживань.

Взагалі, існує три групи задач для кожного етапу соціалізації:

- природньо-культурні – досягнення певного рівня фізичного чи сексуального розвитку на кожному віковому етапі;
- соціально-культурні – ціннісно-сміслові, морально-етичні та пізнавальні;
- соціально-психологічні – становлення самосвідомості особистості, її самовизначення в актуальному житті і на перспективу, самореалізація і самоствердження.

У сучасних дослідженнях виділяють два аспекти процесу соціалізації: адаптацію до соціуму та самовизначення в соціумі. Самовизначення у соціумі означає активну позицію, оцінку оточуючого, відбір впливів, що пропонуються обставинами, їх прийняття, або навпаки.

Для успішного процесу соціалізації дитини, є такий цілеспрямований процес організації оволодіння соціальним досвідом, як виховання. Виховання взагалі вважається необхідною складовою у процесі соціалізації дитини, тому що дуже часто виникають ситуації, які потребують певного узгодженого соціального впливу і реальної педагогічної дії. Також не менш головною складовою психолого-педагогічного механізму соціального досвіду є діяльність. Адже саме вона являє форму, спосіб та умову вираження культурно-історичного відтворення соціального досвіду, але при цьому не виступає нічним зовнішнім до внутрішньої структури особистості.

Отже, дитина як суб'єкт процесу соціалізації є активною особистістю. Вона вже з раннього віку несе в собі імпульси певних дій, кроків до розвитку та життя. Зростаючи, змінюючись і збагачуючись, вона несе в собі потребу і здатність до життєвого самовизначення і самореалізації на основі дії механізмів свободи вибору і свободи дії. Дитина в своєму життєвому шляху, який збагачений попереднім соціальним досвідом, є розпорядником своїх соціальних і індивідуально-особистісних можливостей, використовуючи які вона створює свою модель життя, та реалізується як повноцінна особистість.

Використана література

1. Говорун Т. В. *Соціалізації статі як фактор розвитку Я -концепції*. Київ, 2002. 265 с.
2. Приходько В. М. *Психологічні аспекти соціалізації дітей дошкільного віку. Практичний психолог*. Сумський заклад дошкільної освіти. 2020.

Авторка статті:

Діана СОРОКА,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій КОТЛОВИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Соціалізація особистості має свої особливості на різних етапах життя людини. Існують фактори, які впливають на соціалізацію та адаптацію молоді в суспільстві. До них можна віднести сім'ю, спілкування з однолітками, навчальні заклади, засоби масової інформації, авторитетні особистості тощо. Все це сприяє задоволенню наших соціальних потреб. Тому соціалізацію можна назвати процесом засвоєння і відтворення соціального досвіду індивідом.

Метою статті є виявлення соціально-педагогічних проблем української молоді в процесі їх соціалізації.

Соціалізація молоді є важливим аспектом від якого залежить майбутнє нашої країни. Молодь поєднує в собі особисті цінності, індивідуальні та вікові особливості та ті якості, які були отримані індивідом завдяки взаємодії із суспільством.

Внаслідок чого виникають проблеми пов'язані з процесом соціалізації:

- Змінна ціннісних пріоритетів особистості та суспільства;
- Поява нових соціально-психологічних та педагогічних чинників, які визначають нові шляхи соціалізації особистості;
- Невідповідність обсягу, змісту та характеру соціально-педагогічної діяльності можливостям суспільства;
- Збільшення кількості молодих людей, які ведуть аморальний та асоціальний спосіб життя [2].

Через зміну суспільних відносин проблема соціалізації молоді стає все більш актуальною. Все частіше виникають такі соціально-педагогічні проблеми молоді як:

- Проблема взаємодії із суспільством (неправильне сприйняття інформації, складнощі узгодження власних бажань, потреб, дій з вимогами суспільства, агресивність до оточуючих та несприйняття думки інших людей тощо);
- Проблеми адаптації до соціуму та професійної діяльності (труднощі з встановленням взаємодії, соціальна дезадаптація тощо);
- Проблеми оцінки власних результатів (недооцінювання або переоцінювання власного внеску у спільну діяльність, неадекватність реакції на оцінку оточуючих) [3].

Отже, проблеми соціалізації молоді пов'язані з впливом таких факторів як діяльність, соціальні відносини, етнос, релігія, засоби масової комунікації, інститути виховання, життєві кризи особистості, життєвий досвід та соціальне виховання в основу якого покладено мету створення умов та засобів спрямованих на засвоєння молоддю загальнолюдських знань та формування в них загальнолюдських цінностей. Має бути кілька підходів до вирішення соціально-педагогічних проблем соціалізації молоді:

- Середовищний підхід – вплив середовища має збагачувати особистість та забезпечувати всеохоплюючу, повноцінну соціалізацію;
- Особистісно-орієнтований підхід – визначає складову, яка буде формувати суб'єктивний досвід індивіда;

- Компетентнісний підхід – об'єднання педагогічного і соціального компонентів соціалізації [1].

Використана література

1. Пірен М., Ясенова А. Соціалізація молоді в українському суспільстві: стан, особливості становлення. *Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації*. 2016. (№4). С. 267. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/658>
2. Дябел Л. І. Особливості соціалізації молоді в умовах соціально-педагогічної діяльності в громадських організаціях. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Київ, 2015. Випуск 37. С. 43–45. URL: <http://surl.li/biqdp>
3. *Соціально-педагогічні проблеми соціалізації дітей та підлітків*. URL: https://stud.com.ua/28566/pedagogika/sotsialno_pedagogichni_problemi_sotsializatsiyi_ditey_pidlitkiv.

Авторка статті:

Любов ГЕРАСИМЧУК,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій КОТЛОВИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій

ШКОЛА ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ВИХОВАННЯ І СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Пізнаючи себе та навколишній світ, вступаючи у різноманітні відносини з людьми, які задовольняють духовні та матеріальні потреби, особистість стає частиною суспільства. Такий процес формування особистості науковці називають соціалізацією. Проблема «соціалізації», соціалізації молодого покоління, теоретико-методологічних засад соціалізації є предметом дослідження таких науковців, як О. Безпалько, Н. Заверико, Ю. Загородній, А. Капська, М. Лукашевич, Т. Харченкота ін. Процес соціалізації реалізується через систему певних соціальних інститутів, покликаних коригувати формування соціальних якостей особистості відповідно до суспільно значимих цінностей, обмежувати чи активізувати вплив якихось факторів. Одним із таких інститутів є школа.

Школа виступає механізмом початкової диференціації суспільства, формування соціального статусу людини, що допомагає їй адаптуватися до різних соціальних умов. У шкільному житті проявляються всі складові соціалізації: стихійна соціалізація, відносно спрямована соціалізація, виховання і само зміна, саморозвиток особистості [1].

У період шкільної соціалізації у дитини формується самооцінка, яка в багатьох випадках зберігається протягом усього життя. Оскільки школа є частиною більшої соціальної системи, вона зазвичай відображає домінуючу культуру з її цінностями та упередженнями. Значимість шкільної соціалізації на даний час обумовлена, важливістю і тривалістю перебування дитини в навчальному закладі. Мета шкільної соціалізації полягає допомогти дитині адаптуватися в суспільстві, засвоїти досвід старших, зрозуміти своє покликання, знайти шляхи найефективнішого самовизначення. Результатом такої соціалізації є активне відтворення особистістю набутого соціального досвіду у діяльності та спілкуванні [2].

Отже, школа виступає для дитини першою та основною моделлю соціального світу. Саме шкільний досвід допомагає освоювати ті закони, якими живе дорослий світ, способи існування у межах цих законів. Передача відбувається не тільки і не стільки на уроках та класних годинах, через публічні виступи та задушевні розмови вчителів, скільки всією атмосферою життя школи, нормами, за якими вона живе. Тільки при взаємній відповідності змісту шкільного життя та обраних організаційних форм можна говорити про усвідомлений підхід до школи як до інституту соціалізації. Школа, будучи складовим механізмом соціалізації, відіграє провідну роль з ряду причин: створення на її основі контрольованих умов життєдіяльності дитини; створення передстартових позицій для успішного входження в доросле життя; вирощування гуманістичних ідеалів її вихованців.

Використана література

1. Заверико Н. В. Школа як фактор соціалізації учнівської молоді. *Збірник наукових праць ЗОІППО*, 2012, № 1 (7). URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf3/Zaveriko.pdf
2. Кондрус О. В. Соціалізація особистості – необхідна умова виховання громадянина України. *Збірник наукових праць ЗОІППО*, 2012, № 11 (3). URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/3/Kondrus.pdf

Авторка статті:
Ірина КУПРІЙЧУК,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:
Світлана СИТНЯКІВСЬКА,
докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри соціальних технологій

ПЕДАГОГІКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПРАКТИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Звернувшись до історії педагогіки, можна простежити неабиякий науковий інтерес саме до дослідження процесу соціалізації особистості. Попри те, що власне сам термін «соціалізація» по своїй природі має соціологічне коріння, педагогіка все ж звертає велику увагу на проблеми процесу соціалізації як дітей, так і молодого покоління. Тому, на підставі цього, можна говорити, що педагогіка поступово намагається перенести термін «соціалізація» до свого категоріального апарату.

Соціалізація особистості являє собою багатогранний та досить складний процес, котрий утворився через поєднання соціальних та педагогічних впливів, що за власною природою можуть бути опосередкованими чи безпосередніми, стихійними чи цілеспрямованими. Кожна людина народжується вже як біосоціальна істота, що є природним феноменом. Проте разом з цим варто наголосити на тому, що людська психіка немає нічого такого, що б могло бути лише соціокультурним, але не природним, або ж навпаки суто природним без соціокультурних часток. Отож, розвиток людини, котрий відбувається протягом усього її життя у процесі та результаті засвоєння і подальшого активного відтворення соціального досвіду власне і називається соціалізація.

Українська фахівчиня із галузі педагогіки Наталія Лавриченко влучно виразилася з приводу того, що на сьогоднішній день педагогіка виховання та освіти, до якої ми всі звикли, певно що починає перетворюватися на педагогіку соціалізації. Це пояснюється тим, що соціально-економічні суперечності, котрі існують у теперішньому суспільстві, мають однозначно негативний вплив на світогляд, систему ціннісних орієнтацій, а також життєві пріоритети як дітей, так і вже дорослих людей.

У підсумку вищевказаного можна сказати, що головною метою педагогіки соціалізації є продукування незалежної особистості, котра зможе безпосередньо прийняти на себе моральну відповідальність перед суспільством за якусь певну справу, за людей, що її оточують та власне за себе саму [2].

Серед основних та актуальних на сьогоднішній день напрямів практичної професійної діяльності педагогіки соціалізації можна виділити наступні:

- формування професійної готовності молодого покоління науковців безпосередньо до самостійної науково-дослідницької діяльності;
- створення спільної дослідницької діяльності відповідно до питань соціалізованості та вихованості дітей за програмою керівника школи та за його безпосереднього керівництва;
- підготовка майбутніх вихователів та учителів до подальшої професійної діяльності;
- проведення професійної підготовки педагогів нової генерації, котрі мають сформовані потрібні компетентності, нове педагогічне мислення, а також прагнення до особистісного самовдосконалення;
- робота над розробкою психолого-педагогічних умов соціалізації молоді та дітей;
- розширення наукового світогляду молодих докторантів та аспірантів [1].

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що педагогіка соціалізації на даний момент заходиться на етапі власного становлення та активного розвитку. Актуальність проблематики педагогіки соціалізації як наукової школи ґрунтується на невеликій кількості саме теоретичних підходів, котрі стосуються реалізації формування особистості у дітей в різноманітних соціальних інституціях, що працюють на засадах необхідності створення потрібних умов для подальшої самореалізації дітей.

Разом з цим варто зазначити, що на теперішньому етапі розвитку української освітньої системи ми стикаємося з рядом певних особливостей, котрі безпосередньо окреслюють тенденції утворення варіативних моделей освіти у цілій державі. А саме дані тенденції обумовлюються необхідністю спрямованості педагогічного процесу на самоактуалізацію та самовизначення особистостей, а також на їх особистісний розвиток.

Використана література

1. *Педагогіка соціалізації дітей та молоді*: науковий портал. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/pedahohika-sotsializatsiji-ditej-ta-molodi/>
2. Рогальська-Яблонська І. П. *Педагогіка соціалізації: особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку*. Збірник наукових праць. 2016. Вип. 2. С. 350.

Авторка статті:

Тамара ТАЛКО,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана СИТНЯКІВСЬКА,

докторка педагогічних наук, доцентка,

професорка кафедри соціальних технологій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Термін «соціалізація» не має однозначного тлумачення серед різних представників психологічної і педагогічної науки. Так, у західних дослідженнях соціалізації є два опонуючих один одному підходи до розв'язання проблеми, що розходяться у розумінні ролі особистості, яка зростає у процесі соціалізації: перший підхід утверджує пасивну позицію дитини – суб'єкт-об'єктний підхід, що підкреслює активну участь зростаючої особистості в процесі соціалізації; другий підхід – суб'єкт-суб'єктний підхід.

У сучасній педагогічній науці проблема соціалізації як обов'язкової складової процесу навчання і виховання дитини молодшого шкільного віку усе частіше опиняється під прискіпливою увагою, що пов'язують з мінливим соціальним станом розвитку дитини, повсякчасними реформами освіти, збільшенням соціально-педагогічних проблем дітей через модернізацію й технологізацію сучасного життя [3].

На думку провідних вітчизняних педагогів (Т.В. Кравченко, Д.В. Ольшанського), найбільш ефективно й успішно застосовувати нові стратегії соціалізації школярів молодшого віку можна і потрібно під час навчально-виховного процесу саме в освітніх закладах. За сучасних життєвих умов очікування від навчально-виховного процесу й вимоги до школи змінюються. Свобода і саморозвиток як мета освіти достатньо чітко засвоєні світовою педагогічною наукою і практикою, в українській школі лише усвідомлюються як наріжні [1].

Молодший шкільний вік охоплює період життя від 6 до 11 років і визначається найважливішою обставиною у житті дитини – її вступом до школи. Саме молодший шкільний вік – вищий рівень розвитку психіки, досягнутий у результаті первинної соціалізації (дошкільний вік), який створює можливість для подальшого соціального розвитку. На даному етапі соціального розвитку формуються ті психологічні структури суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності, які забезпечують ефективність процесу навчання. Раніше для дитини існував світ речей, тепер перед нею – світ відносин і закономірностей з їх внутрішньою, строго науковою організацією [2].

У педагогіці і віковій психології наголошується, що в молодшому шкільному віці провідною для дитини стає навчальна діяльність. Інші види діяльності, в які включена дитина даного віку, – гра, спілкування і праця – також впливають на її особистий розвиток. Особисто орієнтоване навчання передбачає, перш за все, активізацію внутрішніх стимулів навчання. Такою внутрішньою спонукальною силою є мотивація навчання, яка може бути направлена на пізнавальні інтереси і пізнавальну діяльність, зовнішню шкільну атрибутику, а також на ігрові і позашкільні ситуації, побічно пов'язані з процесом навчання. Однак, не завжди процес навчання проходить успішно, в багатьох випадках у дітей спостерігаються виражені соціально-психологічні труднощі в пристосуванні до шкільного життя. При цьому рівень шкільної дезадаптації дітей та форми її вияву коливаються від легких поведінкових і мотиваційних порушень до повної відмови відвідувати школу.

Отже, проблема дослідження соціалізації особистості молодших школярів завжди доповнюється новими аспектами: аналізом змін умов соціалізації особистості під впливом науково-технічної революції, міждисциплінарним дослідженням людського “Я”. Триває розширення напрямків дослідження соціалізації, уточнюються її структура та функції, поглиблюється вивчення соціальних механізмів та інститутів соціалізації, вивчаються особливості взаємодії соціалізації та виховання в сучасних умовах. Головною функцією виховання є допомога у виборі професії, підготовка до створення власної сім'ї, формування соціальної активності визначення громадянської позиції.

Виховання і соціалізація молодших школярів здійснюються не тільки освітнім закладом, а й сім'єю, позашкільними установами за місцем проживання. В сучасних умовах на свідомість дитини, процеси його духовно-морального, психо-емоційного розвитку, соціального дозрівання великий вплив робить зміст телевізійних програм, фільмів, комп'ютерних ігор, інтернету. Взаємодія школи і сім'ї має вирішальне значення для організації морального укладу життя молодшого школяра. Ефективність взаємодії різних соціальних суб'єктів духовно-морального розвитку та виховання учнів залежить від систематичної роботи школи з підвищення педагогічної культури батьків, узгодження вмісту, форм і методів педагогічної роботи з установами додаткової освіти.

Використана література

1. Кравченко Т. В. *Теоретико-методичні засади соціалізації дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання”. Київ, 2010. 40 с.
2. *Діти і соціум: особливості соціалізації дошкільного та молодшого шкільного віку* : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін. ; наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
3. Кравченко Т. В. Сутнісні характеристики соціалізації. *Педагогіка і психологія*. № 3. 2007. С. 11-18.

Авторки статті:

Любов ГОЛОВНЯ,

Ірина ГОДУН

здобувачки

ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Ольга ІЛІНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри соціальних технологій

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Сучасна модернізація освіти націлена на забезпечення адекватних умов навчання та виховання всім категоріям учнів, у тому числі і дітям, які зазнають різноманітних труднощів у процесі шкільного навчання у зв'язку зі станом свого здоров'я. Через це дедалі гостріше постає проблема організації освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я за умов звичайної освітньої школи.

Нині в нашій країні йде організація такої освіти, яка отримала назву інклюзивної освіти. Під інклюзивною освітою мається на увазі включення нетипової дитини в середовище однолітків, що нормально розвиваються, за умов загальноосвітньої школи [2].

Перший досвід організації інклюзивної освіти показує, що спільне навчання багато дає як здоровим школярам, і дітям з порушеннями в розвитку. Дітям з вадами у здоров'ї така освіта дає насамперед досвід соціального життя. Це пов'язано з тим, що в налагодженій системі корекційної (спеціальної) освіти з добре відпрацьованою десятиліттями методикою навчання дітей з проблемами у розвитку, слабо розвинена соціальна адаптація «особливої» дитини, тому що вона перебуває в ізоляції від соціуму. Діти з особливими потребами у загальноосвітніх школах адаптуються до життя краще, ніж у спеціалізованих установах. Особливо позитивно звичайна школа позначається на надбанні такими дітьми соціального досвіду, тому що спільне навчання формує позитивне ставлення до своїх однолітків, сприяє набуттю навичок адекватної соціальної поведінки, дозволяє повніше реалізувати потенційні можливості розвитку та навчання [1].

У свою чергу, у здорових дітей формується багато важливих моральних якостей. Інтеграція сприяє формуванню у здорових дітей активності, самостійності та толерантності до фізичних та психічних недоліків однокласників, розвиває почуття взаємодопомоги та прагнення до співпраці, збагачує внутрішній духовний світ, удосконалює комунікативні навички, тобто діти стають більш зрілими в особистісному плані, розуміють важливість спільного проживання всіх людей незалежно від своїх індивідуальних особливостей. У спільній навчальній та позакласній діяльності діти гуртуються, вчать розуміти проблеми іншої людини та намагаються по можливості їх вирішити.

Однією з найскладніших проблем, пов'язаних з інклюзивною освітою, є неприйняття у деяких батьків звичайних дітей ситуації спільного навчання їх дітей та дітей з особливими освітніми потребами. Батьки відіграють важливу роль в освіті дітей насамперед тому, що вони є партнерами при розробці та здійсненні освітніх програм за участю їх дітей. Ця проблема вимагає спеціального вивчення та практичного рішення [3].

Водночас батьки «особливих» дітей хочуть, щоб їх діти були включені до звичайної дитячої спільноти. Бажання батьків навчати дітей із проблемами у розвитку за місцем проживання, їх активна участь у процесах виховання та навчання – це важливий чинник створення інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Тому постає

важлива проблема формування позитивного ставлення батьків звичайних дітей до дітей з обмеженими можливостями у розвитку, які навчаються з їх дітьми.

Система роботи освітньої установи щодо формування позитивного ставлення до дітей з інвалідністю в умовах інклюзивного навчання заснована на наступних принципах:

- спільна педагогічна діяльність сім'ї та освітньої установи;
- поєднання педагогічної освіти з педагогічною самоосвітою батьків;
- педагогічна увага, повага та вимогливість до батьків;
- підтримка та індивідуальний супровід становлення та розвитку педагогічної культури кожного з батьків;
- сприяння батькам у вирішенні індивідуальних проблем виховання дітей;
- опора на позитивний досвід сімейного виховання [5].

Реалізація змісту досягається такими способами:

- проведення батьківських конференцій та тематичних розширених педагогічних рад за участю батьків, організація батьківського лекторію, випуску інформаційних матеріалів та публічних доповідей школи за підсумками роботи за рік, збори-диспути, сімейна вітальня, зустріч за круглим столом, вечір запитань та відповідей;
- вдосконалення міжособистісних відносин педагогів, учнів та батьків шляхом організації спільних заходів, свят, акцій (наприклад, традиційне весняне спортивне свято, свято Букваря, театральні постановки до дня вчителя та дня мами тощо);
- розширення партнерських взаємовідносин із батьками шляхом залучення їх до активної діяльності у складі Ради школи, активізації діяльності батьківських комітетів класних колективів учнів, проведення спільних шкільних акцій у мікрорайоні школи [4].

Таким чином, для створення ефективно діючої інклюзивної школи потрібна зміна світогляду всіх суб'єктів педагогічного процесу, насамперед батьків. А для цього необхідно створювати цілісну систему морального виховання всіх суб'єктів освітнього процесу, де особливе місце має зайняти педагогічна освіта батьків. У разі успішної роботи ставлення батьків до ситуації спільного навчання має істотно змінюватися на краще.

Використана література

1. Калиновська І. М., Прокопчук В. В. Інклюзивна освіта в Канаді й Україні у порівняльному аспекті. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. Вип. 31. С. 29-30 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sochumj_2020_31_14
2. Садова І. І. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан і перспективи. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2019. № 17. С. 94-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2019_17_25
3. Таланчук П. *Сучасна освіта вимагає радикальних змін*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dslg_2016_4-6_6
4. Талдонова Л. О. Інклюзивна освіта як ознака системи демократичних процесів в освіті. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 2. С. 320-330. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2019_2_29
5. Удич З. І. Інклюзивна освіта – перспективний напрям розвитку науково-педагогічних шкіл в Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 4. С. 213-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_4_36

Авторка статті:

Оксана ПЕРЕПЕЛИЦІНА,

здобувачка

ОП Соціальна робота. Соціальна педагогіка

Наукова керівниця:

Надія ПАВЛИК,

докторка педагогічних наук, доцентка,

професорка кафедри соціальних технологій

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Проблема формування соціального досвіду дошкільників є актуальною як для науковців (передусім, психологів і педагогів), так і практиків (батьків і вихователів закладів дошкільної освіти). Оскільки дошкільна освіта є першою ланкою у неперервній системі освіти України, то від того, який початковий досвід набуде малюк, значною мірою залежатимуть якість та динаміка його особистісного розвитку, характеристики життєвих установок і світорозуміння у дорослому віці. Зазначене визначає актуальність дослідження проблеми розвитку соціального досвіду особистості вже з дошкільного віку.

Складність розв'язання означеної проблеми посилюється протиріччями: між об'єктивною необхідністю процесу формування соціального досвіду дитини та нерозробленістю сучасних методик, які б враховували особливості розвитку дітей з невпевненою соціальною поведінкою; між процесами саморозвитку та системою традиційного виховання з авторитарними методами впливу на дітей.

На сьогоднішній день в психології та педагогіці все більше уваги приділяється поняттю соціального досвіду. Визнається, що навички соціально впевненої поведінки та спілкування впливають на ефективність навчання, а також є настільки ж значущими, як і професійна підготовка особистості в цілому. Але, тим не менш, до цих пір залишаються недостатньо розкритими особливості змісту, структури, умов формування цієї якості особистості.

У загальному розумінні, соціальний досвід – це результат пізнавальної і практичної діяльності особистості, що виражається в синтезі знань про соціальну дійсність, побудованих на досвіді виконання діяльності та емоційної взаємодії. У вузькому значенні соціальний досвід корелює з гармонійною взаємодією дитини із соціумом на усіх рівнях (розуміння себе, розуміння інших, взаємодія у групах, громадах, тощо).

У нашому дослідженні ми будемо спиратися на особистісно орієнтований підхід у організації соціально-виховної діяльності у закладах дошкільної освіти. Відповідно, соціальний досвід розглядатиметься нами як змістовий показник емоційного, морального, вольового розвитку особистості, що регулює поведінку дитини.

У літературі брак соціального досвіду на рівні зовнішніх поведінкових проявів описується як некоммунікбельність, сором'язливість, гіпоактивність дитини. Важливу роль у формуванні соціального досвіду відіграє соціальне середовище, включення дитини в нього та взаємодія з ним. Однак мало уваги приділяється організації цього середовища та забезпеченню оволодіння дитиною соціальним досвідом. Спосіб взаємодії особистості з іншими, надбання нею соціального досвіду виявляється в такій складовій образі – Я як соціальна впевненість.

Метою дослідження визначаємо емпіричне вивчення стану соціального досвіду дошкільників через аналіз сформованості основних характеристик – ставлення дитини до однолітків (Анкета для батьків і вихователів «Ставлення дитини до однолітків»),

адаптованість до дошкільного закладу освіти (Тест на перевірку психологічної комфортності перебування дітей в групі дитячого садку «Я в дитячому садку»).

Експериментальною базою дослідження стане Житомирський дошкільний навчальний заклад №51.

Об'єкт дослідження: процес формування соціального досвіду у дошкільному віці.

Предмет дослідження: методи формування у дітей дошкільного віку соціального досвіду в умовах закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову і методичну літературу з проблеми формування соціального досвіду дітей дошкільного віку.
2. Емпірично дослідити основні характеристики формування соціального досвіду дошкільників в практиці роботи закладу дошкільної освіти.
3. Визначити ефективні методи розвитку соціального досвіду у дітей дошкільного віку.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз літератури, аналіз навчально-методичної документації, систематизація, синтез, класифікація), емпіричні (спостереження, бесіда, ігрова ситуація, проєктивні методики, анкетування, ситуація вибору поведінки).

Таким чином, нами обґрунтовано науковий апарат проблеми формування соціального досвіду дошкільнят, який дозволяє реалізувати теоретичний аналіз й емпіричне дослідження основних характеристик формування соціального досвіду у закладах дошкільної освіти.

Використана література

1. Бєленька Г. В. *Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання*. Київ: «Світич», 2006. 88 с.
2. Богуш А. М., Варениця Л. О. *Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*. Луганськ : «Альма-матер», 2006. 126 с.
3. *Дитина в дошкільні роки: програма та методичні рекомендації для вихователів* / За ред. К. Л. Крутій. Запоріжжя: Лтд, 2000. 268 с.
4. Кузьменко В. У. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку. *Дошкільне виховання*. 2001. № 9. С. 11.
5. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку / За ред. Т.О. Піроженко. Київ: Копіювальний салон "SIGNATURE", 2002. 50 с.

Авторка статті:

Тетяна ХМУРОВСЬКА,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Ольга ІЛЛІНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

На сьогодні в Україні понад 1 млн дітей, які потребують корекції фізичного та психічного розвитку, що становить 12% від загальної кількості дітей в країні. Інклюзія в освіті стає нормою, але її впровадження вимагає толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзія – це масова участь усіх учнів у різних аспектах навчання та шкільного життя, незалежно від певних індивідуальних особливостей чи відмінностей. Вона передбачає ліквідацію всіх форм шкільної сегрегації, у тому числі створення спеціальних класів для тих, хто не відповідає критеріям, визначеним умовно як «нормальності». В інклюзивній моделі всі учні навчаються разом у звичайних школах, класах, але при цьому повинні враховуватись та задовольнятись потреби кожної дитини. Інклюзивна освіта базується на ідеології, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей з особливими потребами, забезпечує рівне ставлення до всіх, але створює особливі умови для навчання дітей з особливими потребами.

Метою статті є аналіз толерантності як необхідної умови впровадження інклюзивної освіти.

Толерантність – це повага права іншого бути таким, яким він є. Науковці виділяють види толерантності (етнокультурна, міжособистісна, політична) та визначають її складові компоненти – поведінковий, емоційний, особистісний, когнітивний. Емоційна складова толерантності передбачає розвиток емоційної уваги особистості до іншої людини, здатності до емпатії у стосунках з іншими. Це терпляче ставлення до різноманітних (іноді незвичайних, надмірно виражених та інтенсивних) емоційних проявів інших [1].

Поведінковий компонент толерантності включає навички, вміння, здібності, які забезпечують функціонування різноманітності думок, оцінок та емоцій. Важливим є вміння висловлювати й відстоювати власну позицію, бути уважним і неупередженим до того, що говорять інші, узгоджувати різні позиції із самим собою.

Виходячи з компонентів структури толерантності, психологи виділяють наступні функції толерантності [4, с. 19]:

- мотиваційна – спонукає прийняти багатоманітність дійсності, сприйняти індивідуальність іншої людини, включає інтерес до позицій інших людей, прагнення до розширення контактів, діалогів, до конструктивної взаємодії з оточуючими;

- інформаційна – дозволяє отримати повноцінну інформацію про думки, позиції, ставлення інших людей, про ситуацію у різних ракурсах;

- регулятивна – впливає на встановлення і підтримання взаємин з оточуючими, дозволяє їх поглиблювати та стабілізувати;

- адаптивна – дозволяє пристосовуватись до нових умов діяльності, до своїх партнерів, сформувати стійке позитивне ставлення до співпраці.

Існує кілька рівнів толерантності [2, с. 292]. На першому рівні толерантність проявляється як терпимість. Особистість стримує негативне реагування на морально значущий фактор, відмовляється від насилля. При цьому терпимість слід відрізнити від

невідповідності, нерішучості, байдужості, релігійності. Другий рівень – готовність до взаєморозуміння і розуміння інших на основі загальнолюдських цінностей, а також визнання за кожним права на власну думку. Третій рівень – рівень критичного діалогу й розширення власного досвіду за рахунок критичного осмислення різних позицій.

Можна вважати, що толерантність є важливою умовою спілкування, але це не ототожнюється з ним. Спілкування – це те, що несе підтекст толерантності, і в певному сенсі є його метою. Взаєморозуміння можливе, коли інша сторона – наш партнер є суб'єкт. З іншого боку, рівень спілкування формує ступінь толерантності особистості. У навчанні комунікації, зокрема, вчителі загальноосвітньої школи повинні навчити учнів бути толерантними до інших учнів, у тому числі учнів з особливими освітніми потребами, розповідаючи про різні моделі міжособистісного спілкування.

А. А. Колупаєва наголошує, що впровадження інклюзивної освіти, включення дітей з психофізичними вадами до загальноосвітніх навчальних закладів є глобальним процесом, в якому беруть участь усі високорозвинені країни [3, с. 113]. Концепція інклюзивної освіти стверджує, що всі діти є цінними та активними членами суспільства. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, що відповідає потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізіологічного розвитку. Вона забезпечує гуманізацію соціальних стосунків та реалізацію права людей з інвалідністю на якісну та доступну освіту. Успішною інклюзивна освіта буде лише тоді, коли буде забезпечено високий рівень толерантності.

Використана література

1. Грабовська С. Л., Островська К. О. Психологічні особливості ставлення учнів загальноосвітньої школи до інклюзивного навчання: корекційна педагогіка та спеціальна психологія: наукова робота. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19 Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. № 17. С. 77-85.
2. Дуткевич Т. В. Особливості соціально-перцептивного образу міжособистісного конфлікту. *Проблеми сучасної психології: Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПНУ*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. Вип. 8. С. 288-297.
3. Колупаєва А. А. *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи*: монографія. Київ: СаммітКнига, 2009. 272 с.
4. Herzberg, F. One More Time: How Do You Motivate Employees? *Harvard Business Review*. 2003. № 1. P. 17-29.

Авторка статті:

Інна УМАНЕЦЬ,

здобувачка

ОП Соціальна робота. Соціальна педагогіка

Наукова керівниця:

Надія ПАВЛИК,

докторка педагогічних наук, доцентка,

професорка кафедри соціальних технологій

ПРОФЕСІЙНІ РОЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У СФЕРІ ОСВІТИ

Сьогодні головною метою освіти є гармонійний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Повноцінний розвиток особистості потребує безпечного соціально сприятливого психологічного середовища, створення якого покладено на соціально-психологічні служби закладів освіти.

Діяльність соціально-психологічної служби закладів освіти здійснюється на основі чинного законодавства, реалізуючи важливі функції інтеграції дитини у шкільне середовище за допомогою практичного психолога і соціального педагога.

Діяльність соціального педагога покликана забезпечити конструктивну взаємодію усіх суб'єктів освітнього середовища – здобувачів освіти, батьків, педагогів, адміністрації та зовнішнього середовища. Його діяльність має суттєві відмінності від навчальної ролі вчителів. Соціум, близьке оточення, людські стосунки, соціокультурні зміни – є сферою діяльності соціального педагога. В останні роки розвиваються нові соціальні проблеми: пандемія, карантин, ізоляція. І дорослі, і діти пригнічуються як емоційно, так і соціально. Соціальному педагогу необхідно виокремити ситуації, які відповідають його компетенції. Професійна постановка цілей, зосередження зусиль для оптимальних методів та засобів – умова його успішної діяльності.

Серед думок науковців погляди на функції діяльності соціального педагога відрізняються. Так І. Богданова виокремлює комунікативну, організаторську, прогностичну, охоронно-захисну, діагностичну, попереджувально-профілактичну, корекційно-реабілітаційну та соціально-терапевтичну функції. А. Капська основними функціями соціального педагога називає: діагностичну, прогностичну, комунікативну, реабілітаційну та корекційну. В. Бочарова, Є. Максимова виділяють дві групи функцій: загально-педагогічні та соціально-педагогічні функції [1, с.181].

В основі професійного спрямування соціального педагога основне місце посідає не навчальна та освітня, а виховна, прогностична, консультаційна, захисна, профілактична та організаційна функції. В умовах сьогодення, коли негативні соціальні чинники поширюються в поведінці та наслідуванні серед дітей, соціальний педагог важливий в закладі освіти. Соціальний педагог сприймає учня як цілісного індивіда, поєднуючи різні сторони його особистості та умови соціалізації.

Соціальний педагог намагається вивчити та створити умови для саморозвитку особистості. В першу чергу, він знаходиться в безперервній комунікації з учнями, батьками та педагогами. Вивчає їх інтереси, проблеми, непорозуміння та досягнення. Досить ретельно досліджує оточення, виявляє негативні чинники соціалізації. Відчувши та знайшовши моменти складності, щоразу використовує етичні норми взаємозв'язку для вчасного попередження негативної поведінки учнів.

До професійних особливостей соціального педагога відносять:

- вміння забезпечити посередництво в навчальному закладі;
- здатність працювати в умовах неформального спілкування;

- можливість впливати на комунікативні процеси в системі «учень – учень», «учень – учитель», «учень – батьки», «учитель – батьки»;
- вміння вирішувати «гострі» ситуації з позитивними емоціями.

На думку відомого німецького науковця та фахівця соціальної роботи у школі Карстена Шпека, саме особистість соціального педагога, сукупність його професійних та особистісних якостей відіграють вирішальну роль для чіткої організації та здійснення якісної ефективної соціальної роботи в школі [3, с.303].

Пріоритетним напрямом діяльності соціального педагога у школі є діагностика. Діагностуючи соціальну та особистісну сфери учнів, педагогів та батьків, процеси їх соціалізації та адаптації, позитивні зміни, негативні впливи, соціальний педагог проектує подальшу спільну діяльність.

Професійне спрямування діяльності соціального педагога включає комплекс заходів щодо розвитку, пізнання та усвідомлення процесу соціалізації учнів. Соціальний педагог, спираючись на отриману в ході діагностики інформацію, здійснює підбір відповідних заходів. Застосування методів корекційної і профілактичної роботи для вирішення практичних завдань вимагає від соціального педагога володіння наступними компетенціями: виділяти ключові моменти для здійснення соціальної діяльності; формувати основні цілі профілактичної роботи; підбирати оптимальні методи для здійснення професійної діяльності; ефективно прогнозувати спектр соціальних дій і впливів, а також аналізувати результативність роботи.

Соціальний педагог закладу загальної середньої освіти, враховуючи постійні соціальні виклики та нові напрями соціально-педагогічної роботи постійно повинен займатися власним професійним розвитком [2, с.58].

Отже, соціальний педагог у соціально-психологічній службі школи – це фахівець з організації конструктивної взаємодії дітей, батьків, педагогів, адміністрації та зовнішніх соціальних партнерів і агентів соціалізації, який має на меті створити сприятливі соціальні умови для всебічного розвитку та соціалізації учнів. Метою діяльності соціального педагога в освітньому середовищі закладу освіти є сприяння успішному вирішенню соціально-педагогічних завдань; основним змістом – забезпечення соціалізації та адаптації в навчально-освітньому процесі.

Використана література

1. Хмуринська Т. Аналіз особливостей професійної діяльності соціального педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. Вип. 22. С. 180-181.
2. Неїжпапа Л. Професійний розвиток соціального педагога закладу загальної середньої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка.* Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 26. С. 50-58.
3. Karsten Speck. *Qualität und Evaluation in der Schulsozialarbeit. Konzepte, Rahmenbedingungen und Wirkungen.* GWV Fachverlage GmbH. Wiesbaden, 2006. 416 s.

Авторка статті:

Вікторія ТОЛОЧКО,

магістр

ОП Соціальна робота. Соціальна педагогіка

Наукова керівниця:

Надія ПАВЛИК,

докторка педагогічних наук, доцентка,

професорка кафедри соціальних технологій

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Людина, її здоров'я та життя є найвищими суспільними цінностями держави. Для формування здорового способу життя впроваджуються певні кроки щодо збереження та зміцнення здоров'я її громадян, зокрема такі як валеологічна освіта, соціальна профілактика та державна підтримка соціально вразливих верств населення. Особливе місце тут належить соціальній роботі. Одним із важливих напрямів соціального виховання молодого покоління країни є формування здорового способу життя та профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі. Така робота має бути науково обґрунтованою і спрямованою на усвідомлення молоддю цінності власного і громадського здоров'я як ресурсу життя окремої людини, так і країни в цілому. А також – створення умов щодо запобігання небезпечної поведінки, вироблення умінь та навичок здорового способу життя тощо, впровадження ефективних методик роботи в молодіжному середовищі та відповідної підготовки спеціалістів, які працюють з молоддю [1, с. 6].

Основною формою соціальної роботи з молоддю стосовно здорового способу життя є інформаційно-просвітницька діяльність, яка передбачає такі види активності:

- вулична профілактична робота з метою пропаганди здорового способу життя серед підлітків та молоді;
- профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі;
- проведення лекцій і тренінгів для дітей та підлітків на тему пропаганди здорового способу життя;
- розробка та друкування інформаційних матеріалів профілактичної спрямованості;
- робота з кризовими категоріями молоді;
- залучення дітей та молоді до профілактичної роботи щодо запобігання вживанню наркотичних речовин;
- організація роботи ресурсного центру з питань пропаганди здорового способу життя [2].

Зниження рівня здоров'я молодих людей обумовлюється як конкретними причинами (спадковістю, способом життя, незадовільною профілактичною роботою та медичною допомогою, забрудненням атмосферного повітря, низькою якістю продуктів харчування та питної води, несприятливими умовами у сім'ї тощо), так і більш загальними (кризисними явищами в економіці, зниженням матеріального добробуту, соціальною нестабільністю). Досвід розвинених країн світу з упровадження широкомасштабних профілактичних програм, спрямованих на зменшення впливу факторів ризику виникнення соціально обумовлених хвороб (хвороб цивілізації), показує, що провідною серед них є зміна способу життя [4].

Головна мета в роботі з молоддю – соціальна профілактика здорового способу життя, метою якої є підвищення його якості, збереження та зміцнення їх здоров'я, яке Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) розглядається як гармонійне поєднання фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороби або фізичних вад [3, с. 3].

Стратегія профілактики здорового способу життя в соціальній роботі має два види:

1. Стратегія попередження та подолання (недопущення та усунення негативного явища, проблеми, їх ризиків та наслідків). Проблема чи явище визнаються однозначно негативними і неприпустимими; профілактика спрямована на їх недопущення.

2. Стратегія нормалізації (обмеження ризику, негативного впливу проблеми чи явища). Негативне явище, проблема визнаються небажаними, але припустимими (принаймні частково, за певних обставин); профілактика спрямовується на недопущення (обмеження) їх негативних наслідків [3, с. 8].

До основних методів соціальної роботи з формування здорового способу життя відносяться:

- лекції (поширення знань з приводу тієї чи іншої проблеми серед досвідченої, підготовленої аудиторії, що позитивно ставиться до профілактичної роботи. проводити лекції можна починаючи зі старшого підліткового віку);
- бесіда (формування переконань щодо проблеми при роботі з групами, в яких існують різні точки зору щодо проблеми);
- диспут, дискусія (підвищення активності й формування переконань);
- рольова гра (допомагає розв'язати поставлені задачі за допомогою моделювання відповідних ситуацій);
- тренінг (формування навичок та застосування їх на практиці);
- засоби масової інформації (ЗМІ) (привернення уваги до проблеми, формування певної суспільної думки);
- соціальна реклама (привернення уваги до проблеми, а також як допоміжне джерело впливу разом з інформаційними методами).

Отже, основу соціальної роботи з молоддю складає інформаційно-просвітницька діяльність, яка покликана формувати у молоді знання про її здоров'я, про те як його можна захистити та зберегти. Перевага профілактичного методу полягає у можливості уникнути імовірних проблем зі здоров'ям у молодого покоління та покликана сформувати культуру здорового суспільства.

Використана література

1. Андріюченко Т., Вакуленко О., Волков В. *Формування здорового способу життя*: [навч. метод. рек.]. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. 100 с.
2. Вакуленко О., Жаліло Л., Комарова Н. *Позитивний досвід діяльності з формування здорового способу життя*. URL: <http://www.health.gov.ua/Publ/conf.nsf/0%20/b993ce66e72733f3c2256ddc003bfd53?OpenDocument>
3. Журавель Т. В. *Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності*: Київ: Академвидав, 2013. 312 с.; С. 85-101.
4. Селезньова О. О. *Здоров'я молоді та формування здорового способу життя. Народна osvima*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2513

Авторка статті:
Юлія ШЕВЧУК,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Науковий керівник:
Сергій КОТЛОВИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій

СІМ'Я ЯК ПРОВІДНИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Природа та особистість будь-якої людини формується в ході її життєвого шляху, а саме – у процесі соціалізації, внаслідок якої особистість набуває певних якостей, властивостей та ознак, що обумовлюють її поведінку. Посилаючись на тлумачення поняття сім'ї Г. Матвеева, можна виділити її наступні основні ознаки: сім'я є об'єднанням осіб, пов'язаних між собою спорідненістю або шлюбом; народженням та виховання дітей; взаємною моральною і матеріальною підтримкою; майновими та особистими правами та обов'язками; спільне проживання учасників сімейно-побутового об'єднання та ведення ними спільного господарства [1].

Саме сім'я виступає першим та провідним інститутом соціалізації особистості і є основною формою організації соціального життя, вона допомагає забезпечити стійкість відносин та зв'язків у межах суспільства, що визначається наступними функціями: забезпечення для громадян можливості розвитку та задоволення особистих інтересів; виконання соціального контролю; здійснення інтересів та захист людей [3]. Питання сімейного виховання та впливу завжди викликає неабиякий інтерес у вчених та науковців, адже поняття та природа сім'ї є надто нелегкою та багатогранною. Так Л. Морган досліджував сім'ю як замкнутий соціальний інститут, який створює свій внутрішній світ і як відкритий соціальний інститут, який взаємодіє із суспільством [2]. І. Трубавіна у своїх наукових працях розглядає сім'ю у трьох різних аспектах: «Сім'я – це соціально-педагогічний інститут та особлива соціальна система, яка є підсистемою суспільства і включає в себе інші підсистеми; це мала соціальна група та первинний контактний колектив» [3].

Виховний вплив сім'ї на людину пов'язаний з певними психологічними механізмами соціалізації: підкріпленням та ідентифікацією і є стійким, ефективним та безперестанним, він охоплює всі сторони формування особистості з самого дитинства. Найбільший вплив сім'я здійснює насамперед на дитину тому, що є її першим мікросередовищем, яке визначає соціальний статус та обов'язки дитини, передає їй свій досвід, знання про життя, основні й визначальні настанови та формує її моральний та духовний світ, ціннісні орієнтації та належну соціальну поведінку. Це підкреслював О. Сахаров, який писав, що «протягом певного періоду, доволі відповідального періоду становлення свідомості, волі та характеру, саме сім'ї належить у процесі виховання основна, провідна роль» [2].

Отже, сім'ю можна вважати основним інститутом соціалізації, на певному етапі формування особистості, в якому дитина здобуває перші знання, досвід, опановує правила та норми поведінки. Саме сім'я закладає основи, опираючись на які дитина формує свій моральний та духовний світ. Тому, саме від якості та рівня сімейного виховання, стану та благополуччя сім'ї, прикладу батьків напряму залежить те, якою виросте дитина і який соціальний статус здобуде у своєму подальшому житті.

Використана література

1. Дутко А. О., Мних С. Р. Поняття та ознаки сім'ї за законодавством України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 99-108.
2. Мироненко В. П. Сім'я як головний інститут соціалізації дитини. *Юридична наука*. 2013. № 2. С. 49-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_2_8.
3. Спіріна Т. П. Сім'я як провідний інститут соціалізації дитини. *Сучасна сім'я та соціальні інституції: шляхи партнерської взаємодії* : матеріали конференції. Київ, 2012. С. 5-8.

Авторка статті:
Вікторія ФЕЩУК,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Науковий керівник:
Сергій КОТЛОВИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ

На сьогодні в Україні склалася така ситуація, коли за відсутності усталеної системи соціальних норм, послаблення виховного впливу соціальних інститутів на особистість та зростання негативних тенденцій в її поведінці значно загострилася проблема девіацій у суспільстві. Особливу небезпеку становлять такі негативні явища, як поширення алкоголізму, наркоманії, інфекції ВІЛ/СНІДу тощо. Українське суспільство потребує соціального оздоровлення.

Феномен соціальної реклами є предметом досліджень зарубіжних (Д. Берета, К. Еткіна, С. Ісаєва, С. Овчиннікова, У. Уеллса, Л. Шиллера та ін.) та вітчизняних учених (С. Андріяшкіна, Н. Бутенко, Л. Гейдар, О. Грубіна, Н. Комарової та ін.).

У нинішній час умови розвитку суспільства та наявність широкого кола соціальних проблем вимагають цілеспрямованої діяльності держави щодо формування політики стосовно соціальної реклами, яка буде спиратися на морально-духовні традиції й досягнення культури українського народу. Соціальна реклама має бути спрямована на формування стійких моральних якостей людини, які визначають її внутрішню свободу й соціальну цінність у всіх сферах громадського та особистого життя. Моральні якості є одним з суттєвих внутрішніх механізмів, на основі яких відбувається моральний вибір і саморегуляція поведінки, які визначають рівень соціальної активності й зрілості людини, її культуру [1, с. 158].

Насамперед, якості цілеспрямовано формуються в сім'ї, в системі освіти, а також під впливом різних соціальних факторів, зокрема, соціальної реклами. Якщо проаналізувати зміст окремих зразків соціальної реклами, то ми побачимо, що профілактика негативних соціальних явищ часто пов'язана з прямим відображенням цих явищ у друкованому та медійному продукті. Іноді важко відрізнити, на що спрямовано рекламу – на профілактику небажаної поведінки чи на заклик до такої поведінки. Сама ж продукція соціальної реклами зчаста розповсюджується через ЗМІ, впливаючи на широке коло осіб, серед яких є багато дітей. Особистість дитини формується в соціально-педагогічній системі під впливом багатьох соціальних факторів. Соціальна реклама – це фактор, дія якого є всеохоплюючою, він сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, установок, соціальних ролей у сфері дозвілля, мистецтва, культури побуту, відносин, екології та інших аспектів життєдіяльності людини [2, с. 14].

У період поступового переходу людства до інформаційного суспільства, збільшуються масштаби, ускладнюються структура і зміст інформаційних потоків і всього інформаційного середовища, відповідно збільшується їх вплив на психіку людини.

Через рекламу її творці намагаються не тільки представити товар, певну послугу, діяльність якоїсь служби, центру, а й нав'язати їх людям, не тільки інформувати суспільство, а й управляти ним.

Очевидно, що там, де обертаються великі гроші (а виробництво реклами є над прибутковим), не має різниці у засобах досягнення мети. Але безграмотна реклама може негативно впливати на психіку адресатів, а інколи і травмувати її. До того ж, мало враховується те, що ефекту можна досягнути не лише змістом і зовнішнім виглядом реклами, а й іншими засобами. Важливе значення відіграє положення реклами в матеріальному й інформаційному просторі, форма надання, супровід додатковими факторами, час пред'явлення та інше [3, с. 121].

Секрет дії реклами криється у використанні найтонших особливостей людської психології. Так як зазвичай вона діє не на логічному рівні, не на розум, а на емоції та підсвідомість.

Головні негативні моменти цього впливу полягають у тому, що реклама спричиняє стереотипізацію мислення, а відтак – поведінки, нав'язує готові моделі й стандарти життя. Реклама навіює людині думку, що якщо вона купить ту чи іншу річ, то вона стане щасливішою, привабливішою, успішнішою, що це сприятиме підвищенню її статусу. Люди оцінюють себе та інших в залежності від того, чим вони володіють, а не від їхніх особистих якостей. Так формується система цінностей, орієнтована виключно на споживання. Але неможливо купити все, особливо з огляду на матеріальний стан переважної більшості. У звичайному житті пересічні люди не можуть і виглядати такими привабливими і успішними, як герої рекламних роликів. Все це призводить до виникнення у багатьох людей, особливо молодих, комплексу меншовартості. Тим більше, що праця, пов'язана з досягненням добробуту, лишається „поза кадром”. Подібні уявлення нерідко спричиняють асоціальну поведінку молоді. Втім, навіть у законослухняних громадян зрілого віку рекламний тиск, неможливість задовольнити усі, часом створені штучно самою ж рекламою потреби і запити, викликає стрес.

Тому, у пошуках наукового підходу до вирішення питання формування позитивно спрямованої поведінки особистості засобами соціальної реклами, можемо виділити основні соціально-педагогічні умови, що впливають на ефективність соціальної реклами, і відповідно на соціалізацію особистості:

1. Забезпечення систематичного проведення селекції актуальних проблем молоді, з метою виявлення у неї загрозливих поведінкових тенденцій та визначення найбільш актуальних напрямів державної молодіжної політики.

2. Узгодженість змісту й мети соціальної рекламної кампанії та власне соціальної реклами з актуальними напрямами державної молодіжної політики, які потребують інформаційної підтримки засобами соціальної реклами.

3. Відповідність змісту і мети соціальної рекламної кампанії та власне соціальної реклами до напрямів державної інформаційної політики.

4. Врахування вікових, соціальних, психологічних, національних й інших особливостей молоді та завдань кампанії при визначенні оптимальних видів соціальної реклами та перспективних каналів поширення інформації в межах соціальних рекламних інформаційних кампаній.

5. Спрямованість змісту соціальної реклами на чітко визначену цільову аудиторію.

6. Застосування комплексного підходу до виготовлення продукту соціальної реклами.

7. Налагодження взаємодії та організація співпраці із наявними потенційними партнерами (заручитися підтримкою органів влади, керівників місцевих адміністрацій, державних, громадських організацій, спеціалістів тощо).

8. Демократичний характер відносин та співробітництво організаторів, ініціативної групи, органів влади, керівників установ та інших партнерів під час проведення соціальної рекламної інформаційної кампанії; (проведення соціальної рекламної інформаційної кампанії в умовах вищого навчального закладу передбачає співробітництво ректора (директора інституту), керівників факультетів, що відповідають за виховну роботу зі студентською молоддю, професорсько-викладацького, студентського колективів, наставників академічних груп з організаторами та ініціативною групою РІК).

10. Добровільна участь молоді у заходах кампанії.

11. Створення позитивного середовища підкріплення після проведення заходів Кампанії [4, с. 56].

Отже, реклама здатна змінювати світогляд особистості, та впливати на її соціалізацію, через величезну призму технологій та тонку модель соціально-педагогічних умов.

Використана література

1. Корженко В. Соціальна реклама як ресурс розвитку територіальних громад. *Актуальні проблеми соціальної сфери*: [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2015. Вип. 4.
2. Арацкая Н. Соціальні проблеми вирішить соціальна реклама? *Рекламист*. 1995. №3 (6). С. 14.
3. Бандура А. *Теорія соціального познання*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. URL: www.mtu-net.ru/psi/intro.
4. Горбенко Г. В. *Ефекти та ефективність масової комунікації*. Практика соціальної реклами в сучасному суспільстві. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua>

Авторка статті:

Мирослава БАРАНОВСЬКА,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана КОЛЯДЕНКО,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

завідувачка кафедри соціальних технологій

БІОЛОГІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕНИ ГЕНОЦИДУ

Геноцид – це злочин соціальної класифікації, в якому владні особи націлені на певні групи населення для соціального, а часто і фізичного знищення. Його можна охарактеризувати як своєрідний соціологічний злочин, у якому діяльність соціальної класифікації спотворюється псевдонаукою [1].

Метою статті є розглянути причини аутоагресивної поведінки людей з точки зору біології та соціології, порівняти вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на поведінку людини і проаналізувати чи можна розглядати геноцид як біологічне явище.

Вивчати людину як істоту є можливим з багатьох точок зору, в залежності від галузі. З погляду фізики – як фізичне тіло та його процеси [2], з погляду релігії – як творіння Бога [3], з погляду біології – як вид живого організму [4] і так далі.

На даний момент найпопулярнішою теорією розвитку життя на Землі є Дарвінова ідея еволюції. Видана 24 листопада 1859 року публікація «On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life» [5] чи «Походження видів шляхом природного добору або збереження обраних рас у боротьбі за життя» є доведенням сукупності принципів дарвінізму, одна з основних ідей якого є походження людини від примату. Використовуючи спільні наукові надбання за роки досліджень та вивчення людство не тільки поповнило теоретичний багаж, але й знайшло практичні докази завдяки розкопкам. Таксономія людини – це система усіх видів Людини, які існували в природі. Внаслідок вищезгаданої еволюції Номо розвивалися від мавпоподібних до теперішнього виду. Деякими з видів наприклад, є Людина флореська, Людина Рудольфська, Людина прямоходяча, Людина-Попередник, Людина-Неандертальська. Таким чином, починаючи від періоду 1,2 млн років тому, тіло і мозок людини поступово змінювалися до того стану, яким він був у першого Номо Sapiens. Отже, для вивчення особливостей поведінки людини за точку відліку доцільно брати момент остаточного і кінцевого формування істоти як виду.

Разом з тим, вивчаючи вплив фізіології на поведінку, не можна не згадати про нейропсихологію – розділ психології, що вивчає психічну діяльність людини у зв'язку з функціонуванням центральної нервової системи в певних умовах [6]. З цього випливає, що на поведінку, мислення і дії людини головним чином впливає мозок та нервова система, а саме – нейронні зв'язки, рефлексії і доісторично сформовані розумові програми, що є несвідомими проявами нашого тваринного походження.

Одною із фундаментальних і найпримітивніших функцій нервової системи будь-якого живого організму є реакція «боротьби або втечі» вперше описана Волтером Бредфордом Кенноном, американським психофізіологом. Суть даної реакції в тому, що істота реагує на загрозу розрядкою гормонів, що готує її до битви чи до втечі [7]. Дана стратегія поведінки є вирішальною в умовах виживання та еволюції. Можна припустити, що, не дивлячись на те, що з розвитком інтелекту роль інстинктів зменшується і на заміну їм виступають

безумовні рефлексії, у людини все одно залишається вищезгадана архаїчна стратегія виживання.

Із зародженням перших общин ставлення людей один до одного змінюється. На перше місце виходить поведінка, направлена на взаємодію, а не на напад. Так, об'єднуючись в групи, людство стає сильнішим. Не дивлячись на те, що «боротьба чи втеча» залишається основним інструментом виживання, тому що є найефективнішим, «об'єкти і суб'єкти небезпеки» змінюються. Тепер є «свої» тобто безпечні і чужі – «небезпечні». Далі за цією схемою суспільство функціонує всю свою історію. З розвитком суспільств ділення на «безпечних» і «небезпечних» стає все витонченішим.

Аналогічно, приймаючи за факт існування еволюції, можна стверджувати, що її принципи глибоко закорінені у людському мозку. «Виживає найсильніший» – поширене пояснення даної теорії в популярній культурі. Вивчаючи тваринний світ можна зауважити, що ця істина постійно доводиться. І так як людина є невід'ємною частиною природи, за цими самими законами функціонує і людське суспільство. Разом з тим, з одного боку, з розвитком мозку і появою інтелекту, а з іншого – соціальних відносин, моральних та етичних норм, вплив підсвідомих імпульсів втратив свою силу. Як стверджує Джозе Марія Гомез, авторка статті «Філогенетичні корені смертельного насильства над людьми»: вбивство представників власного виду присутнє не тільки у людей. Така поведінка широко поширена серед ссавців і особливо приматів. Тому, враховуючи наслідки еволюції мозку людини від примітивної істоти до розумної, можна припустити, що, як і у інших представників тваринного світу, у виду Homo Sapiens збереглися подібні закладені природою програми [8].

Полковник Гроссман, колишній професор психології Вест-Пойнта, професор військових наук і військовий рейнджер, об'єднав свій досвід, щоб стати засновником нової галузі наукових знань, яка отримала назву «кіллогія» (з англ. «kill» – вбивати). Завдяки його зусиллям був зроблений новий внесок в розуміння вбивств, впливу війни на психологію і кореневих причин нинішнього «вірусу» насильницьких злочинів, що лютує по світу. За словами Гроссмана, більшість солдатів не бажають вбивати. У Другій Світовій війні, наприклад лише 15-25% бойової піхоти були готові стріляти з гвинтівок. Проте, на жаль, сучасні армії, використовуючи методи впливу, навчилися долати це небажання. За його словами, піднявши цифру до 90% і подолавши інстинктивну ненависть солдат до вбивств, підвищився пост-бойовий стрес. Це було яскраво видно по в'єтнамським ветеранам США. На думку колишнього професора, справді жахлива новина полягає в тому, що сучасне цивільне суспільство, зокрема засоби масової інформації, копіює армійські методи кондиціонування і, згідно з суперечливою тезою Гроссмана, є відповідальним за зростання рівня вбивств і насильства, особливо серед молоді. Він стверджує, що фільми з великою кількістю вбивств, телевізійне насильство (як новини і розваги) та інтерактивні відеоігри «наведи і стріляй» небезпечно подібні до навчальних програм, які дегуманізують ворога, десенсибілізують солдат до психологічних наслідків вбивства і роблять натискання на курок автоматичною реакцією [9].

Отже, можна прийти до висновку, що на природно закладений потяг захищатися чи нападати, істотно впливає культура та соціум. Людське суспільство є ієрархічно поділеним, де у найвище поставлених осіб є влада та засоби впливу. Використовуючи людський тваринний страх нападу та небезпеки, владні особи керують натовпом в

різноманітних, часто суто особистих, цілях, що і призводить до самознищуючої поведінки. Не дивлячись на те, що аналогічне явище геноциду присутнє у природі, там воно виникає як несвідомий акт, керований інстинктами, на протипагу свідомому людському вбивству. Таким чином, на мою думку, геноцид – соціокультурне явище.

Використана література

1. Martin S. *Genocide*. Oxford Bibliographies. 2013. URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo9780199756384/obo-9780199756384-0029.xml>
2. Herman I.P. *Physics of the Human Body*. Springer. 2007. URL: <https://docs.google.com/file/d/0Bx5k0MUneS5dY0ZRRENsTllhT0U/edit?resourcekey=0-1kS0-X6L1q-twuU3qGnbBQ>
3. Paul A.C. The human as the image of God. Christianity. 2020. URL: <https://www.britannica.com/topic/Christianity/The-human-as-the-image-of-God>
4. Sylvia M., Michael W, *Connect with LearnSmart Labs Access Card for Human Biology*. McGraw-Hill Education, 2017. URL: <https://www.mheducation.com/highered/product/connect-learnsmart-labs-online-access-human-biology-mader-windelspecht/9781260482744.html>
5. Freeman R.B. *The works of Charles Darwin: an annotated bibliographical handlist*. Oak Knoll Pr, 2002. URL: <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?pageseq=1&itemID=A1&viewtype=text>
6. *Словник української мови*: в 11 томах. Том 11. Київ, Наукова думка, 2014. 698 с.
7. Karpitsky V., Mettenleiter M., Jansen A. та ін. *Central Command Neurons of the Sympathetic Nervous System: Basis of the Fight-or-Flight Response*. Science Magazine, 2017. 270 с. URL: https://www.science.org/doi/10.1126/science.270.5236.644?url_ver=Z39.88-2003&rfr_id=ori:rid:crossref.org&rfr_dat=cr_pub%20%20pubmed
8. Gomez M. *The Phylogenetic Roots of Human Lethal Violence*. Nature Publishing Group. 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/308763452_The_phylogenetic_roots_of_human_lethal_violence
9. Kingsman S. *Is killing natural?* Olbios Network for action. 2020. URL: <https://olbios.org/is-killing-natural/>

Авторка статті:

Діана ГОРБАЧ,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана КОЛЯДЕНКО,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА В ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

У Давній Греції визначальним чинником формування ідей милосердя вважалося суспільне виховання гуманності, взаємодопомоги і солідарності. Серед всіх проблем в політиці того часу, на передній план виходить організація державної допомоги нужденним.

Як відомо, у VIII ст. до н. е. на території давньої Греції виникають сотні міст-держав (полісів), серед яких домінували два наймогутніших – Афіни і Спарта. Саме в давньогрецьких полісах було закладено основи державного регулювання благодійності та опіки, яке стало фундаментом антично-демократичного суспільного устрою [1, 6-7].

Чужоземці та жебраки у давніх греків вважалися за таких, що знаходилися під захистом самого Зевса. Окрім того, вони вірили в те, що самі боги можуть мандрувати по землі під виглядом звичайних людей. Тому кожного прибульця гостинно зустрічали, пригощали, дарували подарунки. У Коринфі та Афінах виникли перші громадські готелі для приїжджих, що існували на державний кошт. До жебраків проявляли співчуття, подавали милостиню, надавали притулок, інколи ділилися одягом та взуттям, запрошували до участі в бенкетах [1].

В Афінах до обов'язків заможних громадян належало відправлення так званих «літургій» - особистих внесків на покриття витрат на державні заходи та релігійні святкування. Серед заходів культового, спортивного, військового характеру (будівництво флоту) була й організація бенкетів для мешканців свого району, які влаштовували найчастіше перед виборами на народному зібранні [1].

Розмір «літургій» наперед не визначався і залежав від того, наскільки багаті люди намагалися здобути прихильність і симпатію народу чи перевершити один одного в багатствах і розкошах. Відтак у стародавніх Афінах склалася своєрідна система соціальної допомоги, коли частину благочинних функцій брали на себе заможні громадяни, а іншу частину – держава. Так, остання переважно покривала витрати на організацію всенародних свят (видавала народу гроші на їх відвідування і пригощання), надавала соціальні допомоги: сини воїнів, котрі загинули на війні, виховувалися за державний рахунок, іноді в неврожайні роки голодуючим надавалась допомога у вигляді роздач або продажу здешевленого хліба; відряджала громадян у подорожі (головно з метою навчитися корисного у заморських країнах) [2].

Взагалі, в полісі існувала ціла система соціальної допомоги, фінансування якої частково брала на себе держава і яка включала такі елементи:

1. Соціальні виплати, які поглинали значну частину державних витрат. Ще Солону (640-559 рр. до н. е.) приписують прийняття закону, за яким вояки, покалічені на війні, бралися на державне утримання. Дещо пізніше цей вид допомоги було поширено на всіх непрацездатних незаможних громадян [1].

Розмір допомоги (1-2 оболи на день – це вагова одиниця; срібна, а пізніше мідна монета в Стародавній Греції (дорівнювала 1/6 драхми або 8 халків), в Афінах - дорівнював 0,72 грами, в Пелопонесі – 1,04 грами) визначався народними зібраннями, а права

«пенсіонерів» визначалися радою зібрання. Періодично вони мали з'являтися на пересвідчення свого стану здоров'я.

2. Сини вояків, загиблих на війні, виховувалися до повноліття на державний кошт, а після того ще й отримували від держави повний комплект озброєння.

3. У неврожайні роки голодуючим надавалася допомога у вигляді безкоштовного розподілу або продажу дешевого хліба, що закупавався за рахунок держави.

4. Існують також письмові відомості про те, що в IV ст. до н. е. Афіньська держава надавала бідним дівчатам-громадянкам засоби для придбання посагу перед заміжжям.

5. Витрати на організацію народних святкувань, що включали фінансування різних видовищ, а також роздавання грошей відвідувачам та частування глядачів. За часів правління афінського стратега Перикла (490-429 рр. до н. е.) було введено навіть правило, за яким на ці цілі, а також на організацію громадських робіт, могли витратитися залишки державних доходів після того, як воєнні потреби було забезпечено [1].

6. Відправлення громадян у подорожі за державний кошт. Такі, за сучасними мірками, закордонні відрядження практикувалися за правління того ж Перикла. Метою такого зарубіжного туризму було, по-перше, навчання, освоєння, так би мовити, передового зарубіжного досвіду в будь-яких сферах суспільного життя; по-друге, звільнення міста від нічим не зайнятої і тому небезпечної юрби; по-третє, своєрідна допомога бідним у досить привабливій формі [1].

Як бачимо, в Афіньському полісі створюється оригінальна система державних і громадських обов'язків з опіки і благодійності. Покликана вона була підтримувати незаможних та збіднілих громадян і тим самих забезпечити соціальний мир і рівновагу в суспільстві, попередити можливі народні заворушення.

Використана література

1. Горілий А. Г. *Історія соціальної роботи*. Навчальний посібник. Тернопіль: Видавництво Астон, 2004. 174 с.

2. Фурман А. В., Підгурська М. В. *Історія соціальної роботи*: [навч. посіб.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 174 с.

Авторка статті:

Ірина ГОДУН,

здобувачка

ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана КОЛЯДЕНКО,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

завідувачка кафедри соціальних технологій

МИТРОПОЛИТ АНДРІЙ ШЕПТИЦЬКИЙ – ВЕЛИКИЙ БЛАГОДІЙНИК

В українській історії важко знайти більш суперечливу фігуру, ніж митрополит Андрій Шептицький. Польський граф, що став українським священиком. Чернець, що вмів заробляти гроші та вчив цьому українців. Багач, що практично все до копійки віддавав на розвиток української церкви, науки, культури та патріотичне виховання молоді.

Благодійницьку діяльність митрополита досліджено у працях: Гентош Л., Божко Н. [1], Цубова Л., Кекош О., Мищишин І. [4], Цюри С., Середи О. та ін.

Галицький митрополит Андрій Шептицький, який впродовж 1901–1944 років очолював Українську Греко-католицьку церкву та доклав чимало зусиль, аби поліпшити життя багатостраждального українського народу [3, с.304]. 17 вересня 1899 року у 34-літньому віці о. Андрій Шептицький був призначений єпископом у місто Станіславів (сьогодні Івано-Франківськ) [1, с.25]. Від першої хвилини свого митрополитування Владика підтримував розвиток та збереження культурно-мистецької спадщини українського народу. Від щирого серця та за покликом душі він здійснював свої благочинні діяння. Він допомагав дитячим садкам, будинкам та приватним школам, заснував Богословське наукове товариство та Богословську академію, «Академічний дім» у Львові (спільно з Є.Чикаленком) [4, с.207]. Його благодійницька діяльність поширювалася на дітей-сиріт у Збоїсках (Львів), сиротинець для немовлят у Брюховичах (Львів) та інші притулки [2, с.278].

Варто відмітити, що митрополит опікувався усіма ланками освітньої галузі – від дошкільних закладів до закладів вищої освіти. Так, отримавши підтримку митрополита було створено окрему чернечу гілку сестер Службниць, основним завданням яких була опіка та виховання маленьких українців. Так, завдяки роботі сестер Службниць було створено перший український дошкільний заклад – захоронка. Активна виховна діяльність сестер допомогла створити мережу дошкільних закладів, які опікувалися багатьма дітьми. Окрім сестер Службниць за підтримки митрополита Шептицького виникло нове згромадження – сестер Йосифіток, які також займалися виховною роботою серед дітей [5, с.179].

У 1906 році матеріальна підтримка митрополита Андрія Шептицького допомогла розпочати діяльність жіночої гімназії та вчительської семінарії під керівництвом сестер Василіянок [4, с.208]. У 1919 році з ініціативи митрополита Шептицького було засновано гімназію для хлопчиків класичного зразка «маласемінарія» з інтернатом, де вчилися майбутні студенти-теологи. Під час масових репресій польського уряду щодо населення Галичини у 1930 році були закриті 7-8 класи у деяких гімназіях, тому митрополит заснував другу «малу семінарію» в Рогатині [4, с.211].

За його фінансової підтримки відкривалися фахові, технічні та торгові школи, в яких навчалася молодь. Першу професійно-технічну школу монахів Студитів було відкрито в 1921 році в Зарваниці. Трохи пізніше розпочала свою діяльність школа в Унівському монастирі, де хлопці здобували такі професії, як: виготовлення та ремонт взуття, теслярство і художня різьба по дереву. Також в той період відкрилася

сільськогосподарська школа в с. Милування. Відмітимо, що для молочної ферми, що функціонувала в структурі школи Владикою було придбано 10 моргів землі [4, с.212].

Щороку власним коштом митрополит утримував 20 бідних юнаків та 20 дівчат, даючи їм різноманітну освіту. На підтримку дітей із малозабезпечених сімей 16 квітня 1905 року у Львові було створене Товариство Вакаційних Осель під керівництвом Андрія Шептицького. Діти завдяки підтримці товариства та самого митрополита Шептицького мали можливість відпочивати влітку в комплексах у с.Милування Товмацького повіту та в с. Кошів Коломийського повіту [2, с.281].

Митрополит постійно дбав про монастирі, їх архіви та про поповнення літературою монастирських бібліотек. Будучи митрополитом Андрій Шептицький видав акт, відповідно до якого дарував Станіславській єпархії свою прекрасну бібліотеку (3 871 томів та 3 602 стародруків на загальну суму 8 216 злотих). Ця бібліотека, з волі митрополита, мала стала осередком науки для священиків та всіх, хто прагнув отримати кращу освіту [3, с.307].

Варто відмітити, що мав А. Шептицький великі заслуги й перед українською культурою. В царині українського церковного мистецтва митрополит Андрій Шептицький стояв на національних засадах. Завдяки його матеріальній підтримці велось будівництво цивільних споруд в українському стилі, зокрема бурси Українського педагогічного товариства, Народного готелю у Львові, Академічного дому тощо [1, с.26].

Оголошені Андрієм Шептицьким конкурси на найкращі проекти церков (1902-1910 рр.) помітно стимулювали розвиток церковного мистецтва Галичини та отримали широкий розголос в пресі [1, с.28].

Як глибокий знавець мистецтва митрополит Андрій Шептицький неодноразово виступав його меценатом. Він допомагав, зокрема, художнику Модесту Сосенко, скульптору Михайлу Гаврилку, художникам Івану Северину, Олексію Новаковському та багатьом іншим [4, с.213].

Наведений нами перелік добрих справ митрополита – далеко не повний. Однак, наведені вище факти переконливо свідчать про те, що митрополит Андрій Шептицький був справжнім благодійником та завжди приходив на допомогу українцям у важкі хвилини їх життя. Благодійницька діяльність митрополита зробила величезний внесок у культурний розвиток України кінця ХІХ – початку ХХ століття. І сьогодні, коли в Україні відроджуються традиції благодійництва, він є яскравим прикладом для всіх, хто прагне своїми безкорисними благодійними вчинками зробити нашу країну кращою.

Використана література

1. Божко Н., Цубов Л. Благодійницька та меценатська діяльність митрополита Андрея Шептицького у царині культурно-мистецької спадщини. *Historical and Cultural Studies*. 2015. Volume 2, number 1. P. 25–29.
2. Гентош Л. *Багатогранна благочинна діяльність митрополита Андрея Шептицького. Мойсей українського духа*. Львів: Артклас, 2015. С. 276-285.
3. Івах О. Благодійність та меценатство митрополита Андрея Шептицького. *Андрей Шептицький: наук. праці*. Львів: «СПОЛОМ», 2016. С. 300-311.
4. Мицишин І. Митрополит Андрей Шептицький як меценат української культури та шкільництва. *Андрей Шептицький: наук. праці*. Львів: «СПОЛОМ», 2016. С. 201-216.
5. Рощина Л. О. Меценатська діяльність митрополита Андрея Шептицького. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2008. № 1. С. 178-180.

Авторка статті:

Любов ГОЛОВНЯ,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана КОЛЯДЕНКО,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

РОЛЬ ХРИСТИЯНСТВА У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

Запровадження християнства стало епохальним переломним моментом в історії Київської Русі, який не тільки суттєво вплинув на всі сфери сучасного суспільства, але й надовго визначив особливості вітчизняної моделі історичного розвитку. Прийняття християнства як державної релігії відбулось приблизно 988 року під час правління онука князя Ігоря та княгині Ольги – Володимира Великого (978–1015 рр.).

За даними електронного джерела «Словник іншомовних слів» Володимира Лук'янюка, християнство – одна з трьох світових релігій (поряд з ісламом та буддизмом). Особливістю християнства, яка відрізняє його від інших напрямків єдинобожжя, є віра в Ісуса Христа, як втілення і прояв Бога, заради спасіння всього людства і людського суспільства і настанови в істині [1]. Найголовнішим словом для нас у цьому визначенні має бути «віра». Та багато людей обирають невір'я, хоча воно приносить деструкцію в їхнє життя.

Розглянемо, до яких наслідків призводить віра і невір'я. Наслідки невір'я: смуток, страх, відчай.

В планах Божих було, щоб людина була гармонійною і творчою особистістю, контактувала з своїм Творцем, пізнавала світ і перебувала в натхненній радості. Такими є наслідки віри і духовно збагаченої людини. У період становлення індивіда в системі соціальних відносин, зокрема її професійного становлення, відбувається орієнтація моральних упевнень особистості на моральні норми суспільства. Важливим фактором у формуванні духовності людини в цей період є вплив на неї мікросоціального середовища, тобто людей безпосереднього середовища людини. Цим мікросоціальним середовищем іноді може виступати релігійне об'єднання, яке є транслятором певних духовних цінностей. «...Психосоціальні особливості релігійної людини базуються на вірі, котра є стрижнем духовності людини, першоосновою свідомості» [2].

Ми створені, щоб жити в соціумі, а не відокремлюватись один від одного і таким чином занепадати, як інтелектуально, так і духовно. Як сказано у Біблії: «Не добре людині бути одній». Тому, християнські організації спонукають людей до спілкування і добродійності, бо Біблія каже, що «пожертви добродійності і спілкування втішають серце Боже» (Євр. 13:16) [3]. Ми всі необхідні одне одному, а егоїстична філософія останнього часу – це деструктивна релігія з демонічним ухилом.

В соціальних мережах часто можна зустріти під іменем власника сторінки припис «Пофігіст / пофігістка» – це означає, що ця людина живе хаотично, егоїстично і безвідповідально. Хоча для суспільного добробуту необхідно, щоб людина відповідала за свої слова, піклувалась про тих, хто поруч, з повагою відносилась до всіх людей. Конче необхідно повернути свої серця один до одного, творити добро допомагаючи, підтримуючи і передаючи досвід добродійності і її прекрасні результати. Відсторонення людини від страху, невпевненості і покинутості за допомогою відкритих сердець у благочинності веде до зміни мислення, і як результат – зміни всього життя в позитивному напрямку. Тому всі

релігійні і соціальні заклади по своїй суті переслідують одну ціль – підтримати людину, показати її важливість і дати їй натхнення у самореалізації, забезпечити знаннями і ресурсами, щоб бути корисною для суспільства.

Отже, християнство – це відображення віри у добрих вчинках і істинному знанні. Біблія проголошує: «І полюби Господа Бога твого всім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всім розумінням твоїм, і всією силою твоєю», – ось перша заповідь! І друга подібна до неї: «Полюби ближнього твого, як самого себе». Більшої за ці заповіді немає (Мк. 12: 30-31) [3]. Християнство має на меті орієнтувати людей на неперехідні цінності, пов'язані з особистим моральним удосконаленням. Тому християнську релігійну групу можна розглядати як допоміжний інститут виховання, поряд зі школою, сім'єю або трудовим колективом. Як інститут соціалізації особистості, релігійна група є певним транслятором духовних цінностей і створює всі необхідні умови для виховання високоморальної особистості, здатної діяти на благо суспільства і країни.

Використана література

1. Лук'янюк В. Християнство. *Словник іншомовних слів*. 2001-22. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=19833&action=show>
2. Кімліченко О. Релігійний чинник в формуванні духовності молоді. *Проблема личности в современной науке: результаты и перспективы исследований*. Тезиси докладов Третьей Всеукраинской научной конференции молодых ученых. Київ, 2000. С. 55-57.
3. *Біблія*. Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту: в українському перекладі з паралельними місцями / Переклад Патріарха Філарета (Денисенка). Київ: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1416 с. URL: <https://parafia.org.ua/biblioteka/svyate-pysmo/bibliya-upts-kp/>

Авторка статті:

Світлана СИТНЯКІВСЬКА,
докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри соціальних технологій

Авторка статті:

Інна ЛІТЯГА,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальних технологій

ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН УПРАВЛІНСЬКОГО ЦИКЛУ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Навчальний процес у Житомирському державному університеті імені Івана Франка здійснюється відповідно до навчального плану. Особливістю навчання здобувачів освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» є спрямованість на вивчення механізму функціонування управлінських відносин у соціальній сфері та формування системи знань і набуття відповідних навичок.

Зокрема, робочий план для студентів четвертого курсу включає наступні навчальні дисципліни: «Технології соціального менеджменту», «Управління соціальною роботою», «Основи event-менеджменту у соціальній сфері». Магістри ж спеціальності 231 «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» вивчають навчальну дисципліну «Теорія і практика соціального управління» [1].

У ході вивчення зазначених дисциплін студенти засвоюють основні риси еволюції наукових поглядів на менеджмент; процес соціального управління; теоретико-методологічні засади менеджменту соціальної роботи; структуру та типологію управління соціальною роботою; організацію управління соціальною роботою на мікро- та макрорівнях; практичні аспекти управління соціальною роботою; ресурсне забезпечення управління соціальною роботою.

Також здобувачі вищої освіти вивчають основні принципи, методи, закони управлінських відносин; основні якості сучасного менеджера; специфіку управління закладом соціальної роботи; механізм самоменеджменту в управлінні соціальною роботою; основні теоретичні засади використання консультування та проектування в управлінні соціальною роботою; теоретичні та практичні засади використання ресурсів у менеджменті соціальної роботи. У процесі вивчення даних дисциплін студенти мають навчитися аналізувати національну структуру управління соціальною роботою; обґрунтовувати основні методи управління соціальною роботою; аналізувати моделі та методи взаємозв'язку об'єктів і суб'єктів менеджменту; аналізувати й обґрунтовувати менеджерський цикл у соціальній роботі; аналізувати ресурсне та кадрове забезпечення управління соціальною роботою.

Усі отримані та набуті знання, уміння й навички студенти мають можливість реалізовувати у ході проходження виробничої практики в соціальних установах та службах, виконуючи певні завдання. У подальшому зазначені теоретичні і практичні знання, уміння та навички можуть стати в нагоді, займаючи керівні посади в закладах соціально-побутового обслуговування населення, службі зайнятості, пенсійному фонді, службі пробації, територіальних центрах, громадських організаціях тощо.

Також вивчення зазначених навчальних дисциплін підкріплюється засвоєнням знань з «Економічних основ соціальної роботи», що передбачає знання: сутності, завдань, принципів, функцій соціальної економіки; ознак добробуту та якості життя населення, визначення його рівня, складових; поняття та складових споживчого кошику українців;

Дослідження формальної і неформальної освіти у соціальній сфері

аналізу економіки освіти, регулювання трудових відносин; мінімальних державних соціально-економічних гарантій, пільг та виплат різним верствам населення.

Отже, вивчення дисциплін управлінського циклу для здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» є необхідним для подальшої реалізації їх у професійній діяльності в різних закладах соціальної сфери.

Використана література

1. *Робочий план для студентів спеціальності «Соціальна робота».* URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/WorkPlan/471/uefxm.pdf>

Авторка статті:

Зоя ЗАЛІБОВСЬКА-ІЛЬНИЦЬКА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальних технологій

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Заклади вищої освіти України забезпечують набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills), що відповідають заявленим цілям певних освітніх програм, зокрема ОП Соціальна робота (2021).

Цілями навчання за ОП Соціальна робота (2021) є підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та прикладні проблеми соціальної сфери або у процесі навчання, у тому числі управління соціальними процесами та процесами, що мають місце в індивідуальному розвитку особистості, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов, та зорієнтованих на подальшу фахову самоосвіту [2].

Зазначимо, що soft skills (т. зв. «м'які навички», «соціальні навички», «універсальні навички» чи «навички успішності») дозволяють майбутнім фахівцям соціальної сфери бути успішними на своєму робочому місці.

До soft skills зараховують навички комунікації, лідерство, здатність брати на себе відповідальність і працювати в критичних умовах, вміння полагоджувати конфлікти, працювати в команді, управляти своїм часом, розуміння важливості дедлайнів, здатність логічно і системно мислити, креативність та інше.

Звернемо увагу, що поняття soft skills і hard skills виникли у військовій справі наприкінці 50-х років минулого століття. У 1959 році армія США почала розробляти науково обґрунтований підхід до підготовки військовослужбовців. У ході розробки дослідники виявили важливість для військовослужбовців не тільки професійних навичок (hard skills), але й універсальних компетенцій (soft skills), які не піддаються планомірному навчанню [3].

Згідно з дослідженням, проведеним компанією Wonderlic, 93% опитаних роботодавців відзначили, що наявність soft skills у кандидата є важливим фактором при прийнятті рішення про його працевлаштування. А дослідження соцмережі LinkedIn показало, що 57% роботодавців цінують гнучкі навички навіть більше, ніж професійні.

Особливо цінуються працівники, які легко і без опору адаптуються до змін, швидко освоюють нові технології, помічають корисні тренди раніше за інших та пропонують застосовувати їх в роботі [1].

У 2016 році на Всесвітньому Економічному Форумі в Давосі в звіті «The Future of Jobs» був названий перелік соціальних навичок, які будуть найбільш затребувані на ринку праці в найближчі 20-30 років. Перерахуємо їх:

- *Системне і аналітичне мислення.* Під системним мисленням мається на увазі здатність знаходити і структурувати матеріал, встановлювати взаємозв'язки між розрізненими елементами, а також відокремлювати головне від приватного і навпаки.
- *Навички комунікації.* Це здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми, продуктивно вести переговори, досягати компромісів і т.д.

- *Вирішення конфліктних ситуацій*. Вирішувати виникаючі суперечки і добиватися взаємовигідних умов.
- *Управління проектами*. Здатність правильно розставляти пріоритети, управляти робочими процесами, знання принципів планування і тайм-менеджменту.
- *Клієнтоорієнтованість*. Розуміння потреб отримувачів соціальних послуг та вміння підбирати оптимальні рішення для їх задоволення.
- *Знання іноземної мови, а краще – декількох*. Це завжди беззаперечний бонус.
- *Лідерство*. Здатність стояти на чолі групи людей, вміння координувати їх, вести за собою, мотивувати і брати на себе відповідальність за спільні рішення (в тому числі невдачі).
- *Адаптивність і крос-функціональність*. Must-have для найперспективніших професій майбутнього! Ми живемо в епоху непередбачуваності, коли потрібно вміти вчасно реагувати на нові виклики, вирішувати кризи, прогнозувати ситуації і швидко змінювати спектр завдань.
- *Креативність*. Творчий початок і естетичний смак вітаються в будь-яких областях – від сфери ІТ до б'юті-ніші [1].

Зазначимо, що формуються м'які навички у здобувачів вищої освіти ОП Соціальна робота різними освітніми компонентами, зокрема ОК «Культура професійного мовлення фахівців соціальної сфери», яка ознайомлює здобувачів освіти зі аспектами культури мовлення фахівців соціальної сфери; сприяє удосконаленню мовлення фахівців соціальної сфери; формує критичне мислення здобувачів освіти; допомагає опанувати структурні особливості мовлення фахівця соціальної сфери; ознайомлює їх з основними засобами підвищення рівня якості мовлення; реалізовує у своїй професійній діяльності закони логіки.

Слід майбутнім фахівцям розуміти, що формування м'яких навичок – постійна робота над собою, пошук слабких місць і прагнення їх розвивати. Наприклад, для розвитку проектного мислення корисно всі свої справи сприймати як проекти – визначати мету, розбивати роботу на етапи і виставляти дедлайн. Тут стануть в нагоді навички тайм-менеджменту, управління проектами, а також наставництва, якщо проект груповий.

Корисно розвивати емоційний інтелект, основою якого є емпатія, що допоможе прислухатися до своїх і чужих емоцій, стежити, як вони впливають на вас, вашу поведінку і вчинки.

Отже, формування м'яких навичок – безперервний освітній процес.

Використана література

1. Ведишева А. *Soft skills. М'які навички для успішної кар'єри майбутнього*. URL: <https://taslife.com.ua/blog/soft-skills>
2. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads>
3. Полторак С. Т. Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО. *Наука і оборона*. 2018. № 2. С. 3–10.

Авторка статті:

Ольга ІЛЛІНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальних технологій

Авторка статті:

Інна ЛІТЯГА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальних технологій

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Умови пандемії COVID-19 вимагають внесення кардинальних змін в організацію освітнього процесу в сучасних закладах освіти всіх рівнів. Переважна більшість вітчизняних закладів вищої освіти застосовує змішану форму навчання, переходячи при введенні карантинних обмежень на дистанційне навчання. Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить, що визначення дистанційної освіти зазнає змін. Традиційно під дистанційною освітою розуміли взаємодію між педагогом і учнем, яка відбувається в різних місцях, але не обов'язково одночасно. Останні визначення спираються на нові інтерактивні технології і під дистанційною освітою розуміють взаємодію, що відбувається віддалено, але в той же час. Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 р. № 1115 дистанційне навчання – організація освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх як правило опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій [1].

Отже, дистанційне освіта є відкритою системою навчання, що вимагає використання сучасних інформаційних технологій та мультимедіа. В Україні найпопулярнішими сервісами є Zoom і Google Meets, Google Classroom, електронна дошка IDroo тощо. Така форма навчання вимагає відповідного технічного забезпечення. За результатами дослідження “Доступ до освіти під час обмежень COVID-19”, проведеним у 2021 році Центром соціальних експертиз при Інституті соціології НАН України, 78% здобувачів мають обмежений доступ до комп'ютерів; 63% респондентів зазначають, що проблемою є брак сучасних мобільних пристроїв; 55% зазначають проблеми з інтернет-зв'язком.

Розвиток дистанційного навчання, технологічна модернізація, відповідне переосмислення змісту освіти потребують вивчення і впровадження європейського досвіду відкритої освіти. Ще на початку XXI століття у країнах ЄС відбулось переосмислення форм навчання у зв'язку з прагненням забезпечити можливості щодо формування власної траєкторії навчання, яка б містила опанування обраними освітніми програмами, закінчення курсів за вибором тощо. Такий підхід ґрунтувався на наступних документах ЄС: «Переосмислення освіти: інвестування у професійні навички з метою забезпечення кращих соціально-економічних результатів», 2012 р. [5]; «Перехід до відкритої освіти: Інноваційне викладання та навчання для всіх за допомогою нових технологій та відкритих освітніх ресурсів», 2015 р. [4]; «Нові пріоритети європейського співробітництва у сфері освіти та професійної підготовки», 2015 р. [3] та інших. У зазначених документах робиться наголос на необхідності включення в зміст вищої освіти масових он-лайн курсів (MOOCs тощо), відкритих освітніх ресурсів (OER), навчальних аналітик (learning analytics). Це надає змогу здобувачам вищої освіти

персоналізувати процес навчання, створити свою освітню траєкторію, яка буде задовольняти їх освітніх інтересів і потреб.

Цікавим є досвід Польщі, де при вищих навчальних закладах створені спеціальні центри такі як Центр дистанційного навчання (Сілезький університет м. Катовіце), Центр безперервної освіти та навчання (Швєнтокшиська Політехніка), Центр нестационарної освіти (Гданська політехніка), Центр дистанційного навчання (Варшавська політехніка), Центр електронного навчання (Гірничометалургійна академія), Польський віртуальний університет, Віртуальний університет Інституту професійної освіти і навчання м. Варшава [2].

Отже, на даний час в розвинених країнах відбувається прискорений розвиток електронної освіти. В той же час в Україні йдеться лише про впровадження дистанційних освітніх технологій, в кращому випадку з використанням платформ Moodle, Global Online Science Labs та Mozaik education. Необхідно не тільки організувати дистанційне навчання з використанням платформ для освіти в ІТ, які пропонуються в Інтернет, а і розробити систему зарахування в процесі здобування вищої освіти сертифікатів щодо проходження здобувачем он-лайн навчальних курсів, спрямованих на формування професійних компетентностей, включених до вимог професійного стандарту. Також це може бути зарахування результатів сертифікованих екзаменаційних послуг щодо навчання на коротких спеціалізованих освітніх програмах.

Використана література

1. Деякі питання організації дистанційного навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 р. № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення: 24.02.2022).
2. Dobromir Dziejwulak. Kształcenie na odległość w wybranych państwach europejskich. *Analizy BAS (Biuro analiz sejmowych)*. Warszawa, 2012. № 18 (85). S. 1-11.
3. *New priorities for European cooperation in education and training*, Brussels, European Commission, 2015. 114 p.
4. *Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources*. Brussels, European Commission. Brussels, 2013. 13 p.
5. *Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes*. European Commission, Strasbourg, 2012. 17 p.

Авторка статті:

Надія ПАВЛИК,

докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри соціальних технологій

МОЛОДІЖНА СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Молодіжна соціальна робота є вибірковою освітньою компонентою для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Програма і зміст навчальної дисципліни побудовано з урахуванням стандартів та підходів Ради Європи у сфері молоді, які відображені у Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи [5], Програми «Молодіжний працівник», а також аналітичних і методичних матеріалах ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» [1-3]. Згідно зазначеним документам, молодіжна робота визначається як інструмент для особистісного зростання та соціальної інтеграції молодих людей, що реалізується за участі молоді та для молоді. Молодіжна соціальна робота повинна сприяти захисту прав та інтересів молодих людей у суспільстві для протидії соціальному виключенню молоді.

У Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи описано основні компетенції, якими повинні володіти фахівці відповідно до функцій (табл. 1), ми проаналізували можливість їх формування у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників за ОП «Соціальна робота» (бакалаврат) і ОП «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» (магістратура) у Житомирському державному університеті імені Івана Франка.

Таблиця 1.

**Функції та компетенції молодіжної роботи
згідно з Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи [5]**

Функції	Компетенції	Зв'язок з ОП «Соціальна робота»	Зв'язок з ОП «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»
Враховувати потреби та прагнення молодих людей	<ul style="list-style-type: none"> – Будувати позитивні, неупереджені стосунки з молодими людьми – Розуміти соціальний контекст життя молодих людей – Залучати молодь до планування, здійснення та оцінки молодіжної роботи, використовуючи відповідні партисипативні методи – Ставитися до молодих людей як до рівних 	Етика професійної діяльності; Неформальна освіта у сфері прав людини; Методика роботи з громадськими організаціями; Гендерне бюджетування.	Соціальна робота з різними групами клієнтів; Соціальна деонтологія; Соціальна робота з ЛГБТІК-спільнотою; Гендерні основи соціальної роботи

	<ul style="list-style-type: none"> – Демонструвати відкритість в обговоренні особистих емоційних проблем молодих людей у контексті молодіжної роботи 		
Забезпечувати можливості для навчання молоді	<ul style="list-style-type: none"> – Підтримувати молодих людей у визначенні їхніх освітніх потреб, побажань і стилів, беручи до уваги будь-які спеціальні потреби – Створювати безпечні, мотивуючі та інклюзивні освітні середовища для окремих осіб і груп – Використовувати різні освітні методи, зокрема й ті, що розвивають креативність і стимулюють мотивацію до навчання – Надавати молодим людям можливість керувати та одержувати зворотний зв'язок – Інформувати молодих людей про можливості навчання та підтримувати в їх ефективному використанні 	Соціальна інклюзія; Соціально-просвітницький тренінг; Неформальна освіта у сфері прав людини; Соціальна підтримка студентської молоді. <i>ОП «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»:</i>	Супервізія у соціальній роботі
Підтримувати та розширювати можливості молоді в осмисленні суспільства, у якому вони живуть, і у взаємодії з ним	<ul style="list-style-type: none"> – Допомогати молодим людям визначати та формувати відповідальність за ролі, які вони хочуть виконувати в їхній громаді й суспільстві – Підтримувати молодих людей у визначенні їхніх цілей, розвитку стратегій та організації індивідуальних і колективних дій заради соціальних змін – Підтримувати молодих людей у розвитку критичного мислення й розуміння суспільства та влади, устрою соціальних і 	Особистісна ефективність соціального працівника; Соціальна підтримка студентської молоді.	Соціально-педагогічна терапія; Супервізія у соціальній роботі; Організація неформальної освіти дітей та молоді (іноземною мовою)

	<p>політичних систем та можливостей впливу на них</p> <ul style="list-style-type: none"> – Підтримувати розвиток компетенцій та впевненості в молодих людей 		
<p>Підтримувати молодих людей в активному й конструктивному освоєнні міжкультурних відносин</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Підтримувати молодих людей у здобутті міжкультурних компетенцій – Забезпечувати взаємодію між молодими людьми різного походження вдома й за кордоном для того, щоб вони могли дізнаватися про інші країни, культурні контексти, політичні погляди, релігії тощо – Творчо працювати з конфліктами з погляду їх конструктивної трансформації – Активно залучати молодих людей різного походження та ідентичностей у заходи молодіжної роботи 	<p>Соціальна конфліктологія; Соціальне консультування; Event-менеджмент у соціальній сфері; Технології медіації та посередництва у професійній діяльності.</p>	<p>Основи професійної комунікації іноземною мовою; Організація неформальної освіти дітей та молоді (іноземною мовою)</p>
<p>Активне практикування оцінювання з метою покращення якості здійснюваної молодіжної роботи</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Залучати молодих людей до планування й організації оцінювання – Планувати та застосовувати різні партисипативні методи оцінювання – Використовувати результати оцінювання для покращення практичної діяльності – Бути поінформованим щодо новітніх молодіжних досліджень ситуацій і потреб молоді 	<p>Менеджмент соціальної роботи; Основи наукових досліджень.</p>	<p>Методологія наукових досліджень; Супервізія у соціальній роботі; Соціальна кваліметрія та стандартизація соціальних послуг</p>
<p>Підтримка колективного навчання в командах</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Активно оцінювати командну роботу з колегами та використовувати результати для покращення її ефективності 	<p>Основи зв'язків з громадськістю у соціальній сфері; Соціальні комунікації; Соціально-просвітницький тренінг;</p>	<p>Організація неформальної освіти дітей та молоді (іноземною мовою)</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – Просити та надавати зворотний зв'язок щодо командної роботи – Ділитися інформацією та практиками молодіжної роботи з колегами 	Соціальний нетворкінг іноземною мовою.	
Робити внесок у розвиток організації та політики/програм, кращих для молоді	<ul style="list-style-type: none"> – Активно залучати молодь до формування політики та програм організації – Співпрацювати з іншими у формуванні молодіжної політики 	Соціальна політика в Україні; Підготовка та організація волонтерів; Методика роботи з громадськими організаціями.	Теорія і практика соціального управління
Розробляти, упроваджувати та оцінювати проекти	<ul style="list-style-type: none"> – Використовувати підходи проектного менеджменту – Шукати та управляти ресурсами – Візуалізувати проекти, писати звіти та робити презентації для різноманітних аудиторій – Використовувати за необхідності інструменти інформаційних і комунікаційних технологій 	Інформаційно-комунікаційні технології; Соціальне проектування; Методика роботи з громадськими організаціями; Методика написання та впровадження соціальних проєктів; Особистісний професійний блог: дизайн, контент, просування.	Соціальний фандрейзинг; Інформаційні технології в соціальній роботі

Таким чином, обидві освітні програми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників враховують означені компетенції у сфері молодіжної соціальної роботи. Водночас, предметом цих дисциплін не виступає молодь як особлива соціальна група та участь молоді у процесі прийняття рішень / доступ молоді до влади як особливий інструмент соціальних змін. Саме означені орієнтири повинні стати базовим ядром вивчення освітньої компоненти.

Відповідно, молодіжна соціальна робота визначається через тріаду компонентів: це надання соціальних послуг для молоді, разом із молоддю та силами молоді. Нами було виділено основні *фокуси молодіжної соціальної роботи*, які важливо враховувати про розробці освітньої компоненти та якими можна наповнити її зміст.

Фокус на цінності: побудова професійних стосунків з молодими людьми, командотворення та співучасть; фасилітація освіти та розвитку молодих людей; сприяння та поширення прав молодих людей; популяризація інклюзії, рівності, поваги до різноманіття; планування та упровадження стратегії молодіжної роботи у громаді; саморозвиток і лідерство; забезпечення участі молоді у прийнятті рішень та житті громади.

Фокус на молоду людину: розуміння особливостей та потреб молодих людей (індивідуально та у групах), вивчення їх інтересів та запитів; здійснення комунікації з різними групами молодих людей та індивідуальностями; створення умов для участі молоді у житті громади; володіння дослідницькими, соціально-комунікативними компетентностями.

Фокус на реалізацію державної/місцевої політики: ведення документів і звітності щодо становища молоді; співпраця з органами місцевої влади; представлення політичної волі та бачень у ЗМІ; реалізація запитів органів місцевого самоуправління щодо організації роботи з молоддю; інформаційно-комунікаційна, організаційна та цифрова компетентності.

Фокус на неформальну освіту: забезпечення доступу молоді до інформації; картографування інтересів та потреб молоді щодо розвитку; організація й упровадження персонального, соціального, освітнього, професійного розвитку молоді; тренерська та соціально-комунікативна компетентність.

Фокус на соціальний захист: обізнаність щодо соціального становища особливих груп молоді у громаді; створення умов та реалізація функцій соціального захисту, підтримки, супроводу молодих людей, які перебувають у кризових обставинах; збереження здоров'я та благополуччя молоді; реалізація заходів і подій для соціалізації молоді.

Фокус на психологічну підтримку: створення довірливих стосунків з молодими людьми; індивідуальне та групове консультування й вислуховування молодих людей; створення у молодіжних центрах сприятливого клімату; популяризація здоров'я та безпеки молоді у громаді; соціально-комунікативна і психологічна компетентність.

Фокус на заходи: створення умов для залучення молодих людей до освітніх, культурних, спортивних, тощо подій у громаді; співпраця з обдарованою молоддю та молодіжними лідерками/лідерами; культурно-масова робота у громаді; організація змістовного дозвілля молоді; організаційна компетентність.

Фокус на результат: мережування молодих людей у громаді; супервізія молодіжних ініціатив; проєктна діяльність; організація партнерства молодіжних груп з різними соціальними інститутами на місцевому, загальноукраїнському та міжнародному рівнях; проєктна та фандрейзингова компетентність.

У процесі викладання освітньої компоненти «Молодіжна соціальна робота» очікувані результати визначаються нами як система м'яких навичок молоді, що включає: формування системи громадянських і демократичних цінностей молоді; розуміння напрямів реалізації молодіжної соціальної політики та молодіжної роботи, їх значення для демократизації суспільства; здатність до застосування технологій профілактики негативних суспільних явищ і розвитку громадянського суспільства шляхом залучення місцевих спільнот до молодіжного діалогу, особистісного розвитку й самореалізації; виведення процесу навчання поза межі освітнього інституційного простору, що сприяє соціальному включенню молоді, її залученню до різних соціальних інститутів і навчанню впродовж життя; здатність до створення сприятливого психологічного середовища для спілкування, навчання та взаємодії; набуття досвіду використання інтерактивних, діалогічних форм і методів молодіжної соціальної роботи; здатність до саморозкриття у взаємодії та через взаємодію з іншими рівноправними учасниками комунікативного

простору; набуття досвіду пошуку соціальних ресурсів для задоволення власних і професійних потреб, забезпечення особистісно значущих цінностей, цілей та прагнень; визначення стратегічних життєвих цілей, а також тактики їх досягнення.

Використана література:

1. *Молодіжна політика в умовах децентралізації*. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І.В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.
2. *Молодіжна робота: запитання та відповіді*. Навчально-методичний посібник для фахівців, які працюють з молоддю. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2020. 84 с.
3. *Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи* / за ред. І.В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с.
4. *Національна молодіжна стратегія до 2030 року*. Затверджена Указом Президента України від 12.03.2021 №94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
5. *Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи* / Пер. О. Мурашкевич. Council of Europe, 2016; Міністерство молоді та спорту України, 2016. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/331/pmr.pdf>

Авторка статті:

Вікторія АЛЯБ'ЄВА,
здобувачка
ОП Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана СИТНЯКІВСЬКА,
докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри соціальних технологій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ

Сім'я – одна із систем соціального функціонування людини, яка змінюється під впливом соціально-економічних та внутрішніх процесів. Це невелика соціальна група, пов'язана подружніми стосунками, суспільним життям, емоційною близькістю, взаємними правами та обов'язками один перед одним. Сім'я важлива для дитини насамперед тим, що вона дає перші й найважливіші знання про життя, стосунки з людьми, створює матеріальні та моральні умови для її зростання, формує моральні, життєві та гендерні установки. Розвиток особистості у сім'ї є органічним процесом, усі складові якого тісно пов'язані між собою та перебувають у постійній взаємодії [1].

Виховний потенціал багатодітної родини має свої позитивні та негативні характеристики, процес соціалізації дітей також має свої труднощі та проблеми.

З одного боку, у такій сім'ї часто створені сприятливі умови для виховання дітей, адже діти ростуть в тісному оточенні і часто змалку привчаються виконувати певні обов'язки та допомагати один одному. Жодна дитина не має привілейованого становища, тому немає підстав для розвитку егоїзму та асоціальної поведінки. Більше можливостей для спілкування. Успішно розвиваються такі моральні якості, як чуйність, людяність, відповідальність, повага до інших. Краще засвоюються соціальні якості – здатність до спілкування, адаптації, терпимості. Діти з таких сімей більш підготовлені до подружнього життя, вони з більшою ймовірністю долають рольові конфлікти, пов'язані з підвищеною вимогливістю одного з подружжя до іншого з подружжя і низькими вимогами до себе.

З іншого боку, процес зростання у великій родині не менш складний і спірний. У таких сім'ях дорослі часто втрачають почуття справедливості по відношенню до дітей і проявляють до них різні почуття та турботу. У ображеної дитини завжди різко не вистачає тепла і уваги, реагуючи по-своєму: в одних випадках супутніми психологічними станами є тривога, комплекс неповноцінності і невпевненість, в інших – агресія. Підвищена сексуальність і неадекватна реакція на життєві ситуації. Для дітей старшого віку у великих сім'ях характерні категоричні судження, прагнення до лідерства, навіть коли для цього немає підстав. Все це ускладнює процес соціалізації дітей. Багатодітна родина має менше можливостей для задоволення потреб та інтересів дитини, яким і так приділяється значно менше часу, ніж в родині з однією дитиною, що, природно, не може не позначитися на розвитку дитини [2]. Проте, при правильному вихованні діти з великих сімей мають гнучкіший розум, краще справляються зі стресом та пристосовуються до будь-якого колективу.

Отже, багатодітна родина являє собою міні-соціум зі своїми внутрішніми законами та особливостями. Дитина в ній виявляється і в ролі старшого, і в ролі молодшого, вона повинна налагоджувати контакти з кожним членом сім'ї, спілкуватися з дітьми як своєю, так

Дослідження формальної і неформальної освіти у соціальній сфері

і протилежної статі, вчитися поступатися і наполягати на своєму, захищати свою думку, проявляти гнучкість і великодушність. У багатодітній родині діти, граючись, здатні багато навчатися один від одного; нерідко ці знання та навички – набагато міцніші за ті, що намагаються прищепити батьки.

Використана література:

1. *Проблеми виховання дітей в багатодітних сім'ях.* URL: http://dnz416.edu.kh.ua/metodichna_robota/storinka_psihologa/poradi_psihologa/problemi_vihovannya_ditej_v_bagatoditnih_simyah/.
2. *Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ: монографія* / Н.В. Гавриш та ін. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.

Автор статті:
Денис ВОРОБІЄНКО,
здобувач
ОП Соціальна робота

Науковий керівник:
Сергій КОТЛОВИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій

ВПЛИВ ЗМІ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Засоби масової інформації – це періодичні друковані видання та інші форми розповсюдження інформації, спрямовані на охоплення необмеженого кола осіб, соціальних груп, держав з метою оперативного інформування їх про події, явища у світі.

В умовах кризи традиційних інститутів соціалізації, представлених родиною та школою, ЗМІ, а в першу чергу телебачення та Інтернет – стають одним із найважливіших інститутів соціалізації нового покоління, неформальної освіти та просвітництва, в певній мірі замінюючи традиційно сформовані форми соціалізації. Засоби масової інформації, безумовно, виконують ряд позитивних функцій в процесі соціалізації підлітків: введення молодих людей в світ культури; трансляція соціальних цінностей, завдань, смислів, норм і правил; орієнтація підлітків в системі соціальних і міжособистісних ролей і відносин; формування комунікативної літератури; задоволення потреб особистості в пізнанні, отримання інформації. Труднощі орієнтації підлітків в нинішньому соціальному світі обумовлені фундаментальними соціально політичними та економічними змінами, зростанням, складністю соціальної ідентифікації, характерними для сучасного суспільства [2].

Сьогодні засобам масової інформації відводять вагоме місце в системі відносин сучасного суспільства, оскільки вони перетворилися на необхідний елемент повсякденного життя людини, стали органічною частиною середовища її проживання. Нові технології, насамперед мікроелектроніка, глибоко впроваджуються у виробництві, все активніше застосовуються у всіх типах навчально-виховних закладів, а також у сферах дозвілля дітей та молоді [3].

Для підростаючого покоління дітей більш звичним є сприйняття аудіовізуальної інформації, ніж печатної. Сьогодні діти починають користуватись інтернетом вже приблизно з трьох років. Цей процес не всі батьки можуть проконтролювати до кінця, що вже можна говорити про молодь [1].

Таким чином, в наш час ЗМІ максимально впливають на процес соціалізації дітей та підлітків, і насправді лише на дистанції ми зможемо зрозуміти позитивне це явище, або ж негативне.

Використана література:

1. *Захист дітей у цифровому середовищі*. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines-for-Parents-Educators-UAfin.pdf.
2. Назаренко Н. В., Воронянський О. В., Назаренко Г. І. *Людина і світ*. Харків: Оберіг, 2012.
3. Отримання знань. *Дистанційна підтримка освіти*. 2013. URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/914>.